অধ্যায় ৪ ঃ সংস্কৃত নাটকত থকা প্রাকৃতাংশ ঃ অভিজ্ঞানশকুন্তলমৰ ষষ্ঠ অংকৰ প্ৰৱেশক

অধ্যায় গাঁথনি

4.1 উদ্দেশ্য

4.2 পৰিচয়

4.3 অভিজ্ঞানশকুন্তলমৰ ষষ্ঠ অংকৰ 'প্ৰৱেশক'

4.3.1 নাটকৰ চমু পৰিচয়

4.3.2 বিষ্কম্ভক

4.3.3 নাট্যপ্ৰয়োজনীয়তা

4.3.4 সামাজিকচিত্ৰ

4.3.5 ভাষাগত বৈশিষ্ট্য

4.3.6 নিৰ্বাচিত পাঠৰ অসমীয়া অনুবাদ আৰু শব্দগত টোকা

4.4 অধ্যায়টিৰ পৰা আমি কি শিকিলোঁ

4.5 অধিক জানিবলৈ

4.6 অগ্ৰগতিৰ খতিয়ান (কেৱল ৰূপৰেখা)

4.7 আৰ্হি প্ৰশ্ন

৪.১ উদ্দেশ্য

এই অধ্যায়টি অধ্যয়ন কৰি আপুনি—

- অভিজ্ঞানশকুন্তলম্ নামৰ সংস্কৃত নাটকখনিৰ বিষয়ে ব্যাখ্যা আগবঢ়াব পাৰিব
- অভিজ্ঞানশকুন্তলম্ নাটকখনৰ পাঠ্যাংশৰ জৰিয়তে তৎকালীন সমাজ-ব্যৱস্থাৰ পৰিচয় দাঙি ধৰিব পাৰিব
- সংস্কৃত নাটকত প্ৰাকৃতৰ ব্যৱহাৰ সম্বন্ধে বিশ্লেষণ কৰিব পাৰিব
- নাটকখনিৰ পাঠ্যংশত ব্যৱহৃত প্ৰাকৃত ভাষাৰ বৈশিষ্ট্যসমূহ যথাযথভাৱে ব্যাখ্যা কৰি দেখুওৱাব পাৰিব
- নাটকখনত ব্যৱহৃত প্ৰাকৃত সংলাপসমূহ নিজৰ ভাষালৈ অনুবাদ কৰিব পাৰিব

৪.২ পৰিচয়

স্নাতকোত্তৰ অসমীয়া তৃতীয় যান্মাসিকৰ অন্তৰ্গত এইখন দ্বিতীয় ঐচ্ছিক পাঠ্যবিষয়। ইয়াৰ শিৰোনাম পোলি-প্ৰাকৃত-অপভ্ৰংশ ভাষা পাঠ আৰু তুলনামূলক ব্যাকৰণ'। ইয়াৰ আগৰ অধ্যায়টোৰ আপুনি গাহাসত্তসঈৰ নিৰ্বাচিত গাথা কেইটাৰ আলোচনাৰ মাধ্যমেদি মহাৰাষ্ট্ৰী প্ৰাকৃতৰ

ভাষাতাত্বিক বৈশিষ্ট্যৰ লগতে সাহিত্যিক সৌন্দর্যৰ বিষয়ে জানিব পাৰিলে। এই অধ্যায়টোৰ শিৰোনামৰ পৰা ইতিমধ্যে ধাৰণা কৰিব পাৰিছে যে ইয়াত অভিজ্ঞান শুকন্তলাৰ অন্তর্গত ষষ্ঠ অংকৰ প্ৰৱেশক আলোচনা আগবঢ়োৱা হৈছে। এই দৃশ্যটোৰ মাজেৰে শকুন্তলাৰ দুষ্যন্ত প্ৰদও হেৰোৱা আঙঠিটো উদ্ধাৰ হোৱাৰ কথা আৰু তাৰ পৰিপ্রেক্ষিতত মহাৰাজ দুষ্যন্তৰ প্রতিক্রিয়া ব্যক্ত কৰা হৈছে। আদ্যোপান্ত প্রাকত ভাষা ব্যৱহাৰ হোৱাৰ বাবেই এই দৃশ্যটি আপোনাৰ পাঠ্যক্রমত অন্তর্ভুক্ত কৰা হৈছে।

৪.৩ অভিজ্ঞানশকুন্তলম্‌ৰ ষষ্ঠ অংকৰ 'প্ৰৱেশক'

সংস্কৃত সাহিত্যত মহাকবি কালিদাসৰ অমৰ সৃষ্টি *অভিজ্ঞানশকুন্তলম্‌* নাটকৰ এক বিশিষ্ট স্থান আছে। অকল সংস্কৃত সাহিত্যতে নহয়, এই নাটকখনিয়ে সমগ্র বিশ্বজুৰি পণ্ডিত-সজ্জনৰ হৃদয়ত এক সুকীয়া আসন দখল কৰিবলৈ সমর্থ হৈছে। মুঠ সাতোটা অঙ্কত বিভক্ত এই নাটকখনিৰ কাহিনীভাগ মহাকবিয়ে ভাৰতীয় মহাকাব্য মহাভাৰতৰ পৰা আহৰণ কৰিছে। অৱশ্যে মূলৰ সৰল কাহিনীভাগক নাট্যৰূপ দিবলৈ প্রয়োজন সাপেক্ষে নাট্যকাৰে নতুন নতুন ঘটনাৰ সংযোগ কৰিছে। এই নাটকখনিৰ মাত্র ষষ্ঠ অঙ্কৰ 'প্ৰৱেশক' শীর্ষক দৃশ্যটি আপোনাৰ অধ্যয়নৰ বাবে নির্বাচন কৰা হৈছে। স্বল্প পৰিসৰৰ এই বিশেষ দৃশ্যটিত শৌৰসেনী আৰু মাগধী— এই দুবিধ সাহিত্যিক প্রাকৃত ভাষাৰে সংলাপ ৰচনা কৰা হৈছে।

৪.৩.১ নাটকৰ চমু পৰিচয়

সংস্কৃত সাহিত্যৰ অমৰ প্রতিভা মহাকবি কালিদাসকৃত *অভিজ্ঞানশকুন্তলম্‌* বা আন কথাত শকুন্তলা নাটকৰ মূল ঘটনাংশ মহাভাৰতৰ আদি পর্বৰ পৰা আহৰণ কৰা হৈছে। সেয়ে হ'লেও, কাহিনী-বিন্যাসত নাট্যকাৰ মূলৰ পৰা ভালেখিনি আঁতৰি আহিছে। আচলতে নাট্যকাৰে মূলৰ পৰা কাহিনীৰ জুমুধিটো মাত্র গ্রহণ কৰিছে। মূলত বর্ণিত হস্তিনাপুৰৰ পুৰুবংশৰ ৰজা দুষ্যন্ত আৰু কণ্ব মুনিৰ আশ্রম-পালিতা-মহর্ষি বিশ্বামিত্র আৰু অপ্সৰা মেনকাৰ কন্যা শকুন্তলাৰ প্রেমজনিত কাহিনীভাগক নাট্যকাৰে স্বকীয় প্রতিভাৰে নানা মৌলিক উপাদান সংযোগ কৰি নাটকৰ উপযোগীকৈ গঢ় দি লৈছে। নাটকখনৰ শিৰোনামত থকা 'অভিজ্ঞান' (যি চিহ্ন জৰিয়তে কাৰোবাক স্মৰণ কৰা যায়) শব্দটোৱেও নতুন উপাদানৰ উপস্থিতিৰ প্রমাণ দিয়ে। আপোনাৰ পাঠ্য দৃশ্যটো নাটকৰহে অন্তৰঙ্গ বস্তু; মূল মহাভাৰতত ইয়াৰ কোনো উল্লেখ পোৱা নাযায়।

মহাভাৰতৰ কাহিনী অনুসাৰে মৃগয়াৰ বাবে বনলৈ যোৱা মহাৰাজ দুষ্যন্তই ঘটনা ক্রমে কণ্ব মুনিৰ আশ্রমত শকুন্তলাক লগ পায়। আশ্রমৰ মনোৰম পৰিৱেশত অকলশৰীয়া তন্বী গাভৰু গৰাকীক দেখি দুষ্যন্ত কামাতুৰ হৈ পৰে। তেওঁ গাভৰু গৰাকীৰ পৰিচয় লৈ ক্ষত্রিয় কুলজা বুলি গম পাই কণ্ব মুনিৰ অনুমতি অবিহনেই তাৎক্ষণিকভাৱে

গন্ধর্ব নিয়মানুসাৰে শকুন্তলাক বিয়া কৰায় আৰু সম্ভোগ চৰিতার্থ কৰে। অভিপ্সা পূৰণৰ পাছত পৰৱর্তী কোনো সময়ত শকুন্তলাক পত্নীৰূপে লৈ যোৱাৰ প্রতিশ্রুতিৰে দুষ্যন্ত নিজ ৰাজ্যলৈ উভতি যায়। আশ্রমলৈ উভতি আহি কণ্ব মুনিয়ে সকলো জানি বিবাহযোগ্যা শকুন্তলাৰ ভৱিষ্যত মঙ্গল কামনা কৰি সেই বিবাহত অনুমোদন জনায়। সময়ত শকুন্তলাৰ গর্ভত এটি সর্বসুলক্ষণযুক্ত পুত্র সন্তানৰ জন্ম হয়। শিশুটিৰ ছয় বছৰ বয়স হোৱাত মুনিয়ে এক শুভক্ষণত শকুন্তলাক পতিগৃহলৈ পঠিয়াই দিয়ে। কিন্তু হস্তিনাপুৰৰ ৰাজসভাত দুষ্যন্তই সকলো জানিও লোক অপবাদৰ ভয়ত শকুন্তলাক অস্বীকাৰ কৰে। তেনেতে হঠাৎ এক দৈৱবাণীয়ে সকলো কথা পৰিষ্কাৰকৈ জনাই দিয়াত সভাসদসকলৰ সন্মুখত ৰজাই শকুন্তলাক পত্নীৰূপে আদৰি লয়।

থূলমূলকৈ মহাভাৰতত বর্ণিত কাহিনীভাগ ইমানেই। আপুনি নিশ্চয় লক্ষ্য কৰিছে যে মূল কাহিনীভাগ তেনেই নির্জীৱ। ইয়াত নাটকীয় উৎকণ্ঠা সৃষ্টিৰ তেনে কোনো বিশেষ সমল নাই। মহাকবিয়ে নিজ প্রতিভাৰ বলেৰে এই সৰল তথা নির্জীৱ কাহিনীভাগক নাট্যৰূপ দি অতিশয় সৰস আৰু প্রাণৱন্ত কৰি তুলিছে। তাৰ বাবে তেওঁ মূলৰ পৰা আঁতৰি আহি ভালেমান নতুন ঘটনাৰ অৱতাৰণা কৰিছে। নাট্য-কাহিনীত তেওঁ নতুনকৈ সংযোগ কৰা উপাদানবোৰৰ ভিতৰত সবাতোকৈ উল্লেখযোগ্য হৈছে দুর্বাসাৰ অভিশাপ আৰু সেই অভিশাপৰ পৰা পৰিত্রাণৰ উপায়। পিছৰটো উপাদানৰ সার্থকতাৰ বাবে নাট্যকাৰে দুষ্যন্ত প্রদত্ত অভিজ্ঞানৰূপী আঙঠি এটাৰ সহায় লৈছে। নাটকীয় ঘটনা অনুসাৰে দুষ্যন্তৰ প্রস্থানৰ পাছত আশ্রমত অগ্নিঋষি দুর্বাসাৰ প্রৱেশ ঘটে। তেওঁ চিন্তাক্লিষ্ট শকুন্তলাক বাৰম্বাৰ মাতিও মাত নাপাই ক্রোধে-অপমানে জর্জৰিত হৈ এই বুলি অভিশাপ দিয়ে— "তই যাৰ কথা ভাবি ইমান তন্ময় হৈ ইয়ালৈ অহা মোৰ নিচিনা তপোধনক আদৰিব নোৱাৰিলি, সেইজনেই মদাহী লোকে পূর্বৰ কথা স্মৰণ কৰিব নোৱাৰাৰ দৰে বাৰে বাৰে সোঁৱৰাই দিলেও তোৰ কথা মনত পেলাব নোৱাৰিব।" শকুন্তলা অভিশপ্ত হ'ল যদিও, তেওঁ কিন্তু নিজে একো গম নাপালে। গম পালে তেওঁৰ লগৰী অনসূয়া আৰু প্রিয়ম্বদাই। এই দুটি নাৰী চৰিত্রও নাট্যকাৰৰে অনবদ্য সৃষ্টি। দুয়ো গৰাকী শকুন্তলাৰ দৰেই আশ্রম-পালিতা; পাৰস্পৰিকভাৱে সুখ-দুখৰ একান্ত লগৰী। দুয়ো গৰাকীয়ে নির্দোষী সখীয়েকক মহাসংকটৰ পৰা উদ্ধাৰ কৰিবলৈ ঋষিৰ হাতে-ভৰিয়ে ধৰি অভিশাপ মোচনৰ এটি উপায় উলিয়াই লয়। এই অনুসাৰে শকুন্তলাই যদি কোনো অভিজ্ঞান দেখুৱাব পাৰে তেন্তে তেওঁলোকৰ মিলন সম্ভৱ হ'ব। এই অভিজ্ঞান হ'ল দুষ্যন্ত প্রদত্ত এটা আঙঠি। এই আঙুঠিটো নাট্যকাৰে মিলনৰ প্রথম পর্বতে প্রেমৰ চিন স্বৰূপে দুষ্যন্তই শকুন্তলাক উপহাৰ দিয়া দেখুৱাইছে। অভিশাপৰ কথা কিন্তু নাটকৰ অন্তিম মুহূর্ত পর্যন্ত শকুন্তলাৰ পৰা কৌশলেৰে লুকুৱাই ৰখা হৈছে। দুষ্যন্ত প্রদত্ত আঙঠিটো যিহেতু শকুন্তলাৰ হাতত আছে, এতেকে দুয়ো সখীয়েকে অভিশাপৰ বিষয়টো তেওঁক জনোৱাৰ আৱশ্যকতা বোধ নকৰিলে। কেৱল সেয়ে নহয়, এই ঘটনা নাট্যকাৰে অনসূয়া-প্রিয়ম্বদাৰ বাহিৰে আন কাকোৰেই জানিবলৈ দিয়া নাই।

ইয়াৰ পাছত সগর্ভা শকুন্তলাক পতিগৃহলৈ পঠিওৱা হৈছে। মহাভাৰতৰ মতে পতিগৃহলৈ যোৱাৰ সময়ত শকুন্তলা ছবছৰীয়া পুত্ৰ সৰ্বদমনৰ মাতৃ। পিতৃগৃহত সন্তান জন্ম দিয়া কার্য কালিদাসে পৰিহাৰ কৰিছে। নাট্য-কাহিনীৰ সময়ৰ পৰিব্যাপ্তি আৰু তাৎকালীন সমাজ-ব্যৱস্থা তাৰ কাৰণ হ'ব পাৰে। সি যি কি নহওক, পতিগৃহলৈ যোৱাৰ বাটত শচীতীর্থত হাত ধোওঁতে শকুন্তলাৰ হাতৰ পৰা অজ্ঞাতসাৰে আঙঠিটো পানীত পৰিছে। ফলত তেওঁ দুর্বাসাৰ অভিশাপৰ ফলত সকলো পাহৰি যোৱা দুষ্যন্তক প্ৰয়োজনীয় অভিজ্ঞান দেখুৱাবলৈ অসমর্থ হয়। স্বামীৰ দ্বাৰা প্রত্যাখ্যাতা, ক্ষোভে-অপমানে জর্জৰিতা শকুন্তলাক দেৱতাসকলে মাৰীচৰ আশ্রমত আশ্রয় প্রদান কৰে।

ইফালে শচীতীর্থৰ পানীত পৰা সেই বিশেষ আঙঠিটো এটা ৰৌমাছে গিলে। মাছটো শক্রাৱতাৰবাসী জনৈক মাছমৰীয়াৰ জালত বন্দী হয় আৰু তাক কাটোতে ৰজাৰ নাম খোদিত থকা সেই মহামূল্যবান ৰত্ন খচিত আঙঠিটো ওলাই পৰে। সেইটো বিক্রী কৰিবৰ মনেৰে বজাৰলৈ আহোঁতে মাছমৰীয়াজনক চোৰ বুলি পহৰাৰত আৰক্ষীয়ে বন্দী কৰে। নিজৰ নির্দোষিতা প্রমাণ কৰিবলৈ মাছমৰীয়াজনে বিভিন্ন প্রকাৰে চেষ্টা কৰিলেও, নগৰৰক্ষী বিষয়াই মাছমৰীয়া আৰু ৰক্ষী দুজনক নগৰদ্বাৰৰ বাহিৰত থৈ গোটেই ঘটনাটো ৰজাক জনাবলৈ ৰাজ-অন্তেষপুৰত প্ররেশ কৰে। কিছু পৰৰ পিছত তেওঁ উভতি আহি ৰাজ আজ্ঞা শুনায় যে ৰজাই মাছমৰীয়াজনক মুকলি কৰি দিবলৈ আদেশ দিছে। অকল সেয়ে নহয়, আঙঠিটোৰ সমমূল্যৰ পুৰস্কাৰেৰে ৰজাই মাছমৰীয়াজনক পুৰস্কৃতও কৰিছে। নগৰৰক্ষী বিষয়াগৰাকীয়ে আঙঠিটো পোৱাৰ পাছত মহাৰাজ দুষ্যন্ত যে বিচলিত হৈ পৰিছিল সেই কথাও জানিবলৈ দিয়ে। ইয়াৰ পাছত মাৰীচৰ আশ্রমত দুষ্যন্ত-শকুন্তলাৰ পুনর্মিলনৰ জৰিয়তে নাটকখনিৰ যৱনিকা পৰিছে।

ওপৰৰ আলোচনাৰ পৰা আপুনি নিশ্চয় এই কথা অনুভৱ কৰিব পাৰিছে যে নাট্যকাৰ মূল কাহিনীৰ পৰা ভালেখিনি আঁতৰি আহিছে। মহাভাৰতৰ দুষ্যন্ত শাসনকর্তা হ'লেও তেওঁ নৈতিকভাৰে অলপো শক্তিশালী নহয়। তেওঁ অতিশয় স্বেচ্ছাচাৰী আৰু কামুক। ৰাজ-মর্যাদা ক্ষুণ্ণ হোৱাৰ ভয়ত শকুন্তলাক তেওঁ সকলো জানিও প্রত্যাখ্যান কৰিছে। তেনেদৰে শকুন্তলা আজলী যদিও, প্রগল্‌ভা আৰু স্বার্থান্ধ। ৰাজৰাণী হোৱাৰ স্বার্থত তেওঁ পিতৃ কণ্বৰ আগমনলৈও বাট চোৱাৰ আৱশ্যকতা বোধ কৰা নাই। আনহাতে কালিদাসৰ সৃষ্টিত দুষ্যন্তৰ বিস্মৃতি ইচ্ছাকৃত নহয়; ই দুর্বাসাৰ অভিশাপৰহে অমোঘ পৰিণতি। মূলৰ অপৰিণামদর্শী দুষ্যন্ত কালিদাসৰ হাতত সুন্দৰ, মিষ্টভাষী আৰু ৰজোগুণসম্পন্ন হৈ উঠিছে। তাৰ লগে লগে নাট্যকাৰে শকুন্তলাৰ চৰিত্রকো অভিনৱত্ব প্রদান কৰিবলৈ পাহৰা নাই। মূলৰ প্রগল্‌ভা তথা অত্যুৎসাহী শকুন্তলা নাটকত হৈ উঠিছে লাজুকী, স্বল্পভাষিনী আৰু অতিশয় সৰলপ্রাণা। আটাইতকৈ ডাঙৰ কথাটো হ'ল কালিদাসে মূল কাহিনীৰ দেহজ প্রেমক দুর্বাসাৰ অভিশাপৰ অনুশাসনৰ দ্বাৰা নিয়ন্ত্রিত কৰি আধ্যাত্মিক প্রেমলৈ উন্নীত কৰাৰ সফল প্রয়াস কৰিছে।

অভিশাপৰ জৰিয়তে নায়ক-নায়িকাৰ মাজলৈ বিৰহ আহিলেও সেয়া সাময়িক। কাৰণ নাট্যকাৰৰ উদ্দেশ্য দুয়োৰে মিলন ঘটোৱাটোহে। কাৰণ ভাৰতীয় আদর্শত ট্ৰেজেডীৰ কোনো স্থান নাই। অৱশ্যে নাট্যকাৰে মিলনৰ পূৰ্বে নায়ক-নায়িকাক বিৰহৰ যন্ত্ৰণাত পেলাই জুয়ে পোৰা সোণৰ দৰে উজ্জ্বল কৰি তোলাৰ চেষ্টা কৰিছে। অভিজ্ঞানৰূপী আঙঠি আৰু দুর্বাসাৰ অভিশাপৰ অৱতাৰণাৰ কাৰণো সেইটোৱে। আঙঠিৰ উদ্ধাৰে বিৰহত দগ্ধ নায়ক-নায়িকাৰ মিলন সহজ কৰি তুলিছে। মন কৰিবলগীয়া যে নাটকখনিত দুষ্যন্তই শকুন্তলাক দিয়া আঙঠিটো এটা নিৰ্জীৱ পদার্থ মাত্ৰ হৈ থকা নাই। নাট্যকাৰৰ প্ৰতিভাৰ বলত ই হৈ পৰিছে এটা সজীৱ-সচল চৰিত্ৰ।

অগ্ৰগতি নিৰীক্ষণ

প্ৰশ্ন নং ১ ঃ *অভিজ্ঞানশকুন্তলম্*নাটকৰ কাহিনীভাগৰ এটি চমু বিৱৰণ দাঙি ধৰক। (150টা শব্দৰ ভিতৰত)

.....

৪.৩.২ বিষয়বস্তু

পূৰ্বৱৰ্তী উপশাখাটোৰ পৰা আপুনি নিশ্চয় অনুধাৱন কৰিব পাৰিছে যে *অভিজ্ঞানশকুন্তলম্* নাটকৰ নির্মিতিত মহাকবি কালিদাস মহাভাৰতত বর্ণিত মূল কাহিনীভাগৰ পৰা ভালেখিনি আঁতৰি আহিছে। এই ক্ষেত্ৰত দুর্বাসাৰ অভিশাপ আৰু দুষ্যন্ত প্ৰদত্ত আঙঠিৰ ঘটনাৰ অন্তর্ভুক্তি বিশেষভাৱে উল্লেখনীয়। দুয়োটা ঘটনাৰ মাজেৰে মহাকবিৰ মৌলিক প্ৰতিভাৰ পৰিচয় পোৱা যায়। এতিয়া আমাৰ আলোচ্য বিষয় হ'ল পাঠ্যক্ৰমৰ অন্তর্ভুক্ত দৃশ্যটোৰ ঘটনাংশৰ বিষয়ে অৱগত হোৱা।

পাঠ্য দৃশ্যটোৰ মতে এদিনাখন জাল, বৰশী আদি মৎস চিকাৰৰ আহিলাৰে মাছ মাৰি জীৱিকা নির্বাহ কৰা শক্ৰাৱতাৰ নামৰ ঠাইৰ মাছমৰীয়া (ধীৱৰক) এজনৰ জালত এটা ৰৌমাছ বন্দী হয়। মাছটো কাটোতে তাৰ পেটৰ ভিতৰত সি মহাৰত্নেৰে সমুজ্জ্বল বহুমূলীয়া আঙঠি এটা দেখিবলৈ পায়। অতিশয় আনন্দিত হৈ সেই আঙঠিটো বিক্ৰী কৰি যৎ কিঞ্চিৎ ধন ঘটাৰ আশাৰে মাছমৰীয়াজন বজাৰলৈ যায়। কিন্তু দুর্ভাগ্যক্ৰমে বজাৰত টহল দি ফুৰা নগৰৰক্ষী বিষয়া (নাগৰক) আৰু ৰক্ষী দুজনে (সূচক আৰু জানুক) চুৰিৰ অভিযোগ তুলি তাক আটক কৰে আৰু হাত দুখন পিছফালে বান্ধি উত্তম-মধ্যম দি আঙঠিটোৰ আঁতিগুৰি জানিবলৈ বিচাৰে। কাৰণ আঙঠিটো আছিল বহুমূলীয়া ৰত্নখচিত আৰু তাত মহাৰাজ দুষ্যন্তৰ নাম খোদিত কৰা আছিল। মৎস্য চিকাৰৰ জৰিয়তে পৰিয়ালক ভৰণ-পোষণ দিয়া মাছমৰীয়াজনে আঙঠিটো কেনেদৰে মাছৰ পেটত পালে সমস্ত ঘটনা বুজাই কোৱা স্বত্ত্বেও ৰক্ষীদ্বয় অথবা নগৰৰক্ষী বিষয়া কোনো তাৰ কথাত পতিয়ন যোৱা নাই। নগৰৰক্ষী বিষয়া গৰাকীয়ে আঙঠিটো শুঙি চাই সেইটো যে মাছৰ পেটত

আছিল সেই কথা নিশ্চিত কৰিলেও, আটাইকেইজনে জালোৱাজনক এটা গভাইত চোৰ বুলিয়ে বদ্ধমূল ধাৰণা কৰিছে। অৱশেষত তিনিওজনে ঘটনাটো ৰজাক অৱগত কৰোৱা উচিত বুলি বিবেচনা কৰি ৰাজগৃহলৈ বুলি গমন কৰে। সম্ভৱতঃ তৎকালীন সময়ত অপৰাধীসহ ৰজাৰ ওচৰলৈ যোৱাৰ নিয়ম নাছিল। সেইবাবে ৰাজ-নিযুক্ত কৰ্মচাৰী হিচাপে বিষয়াগৰাকীয়ে ৰাজ অন্তেষপুৰৰ দুৱাৰমুখত মাছমৰীয়াজনক ৰক্ষীদ্বয়— সূচক আৰু জানুকৰ জিম্মাত থৈ নিজে ৰজাৰ ওচৰলৈ যায়। নগৰৰক্ষী বিষয়াগৰাকী উভতি অহাত কিছু বিলম্ব হোৱা দেখি ৰক্ষী দুজন অধৈৰ্য হৈ পৰে। সিহঁতৰ মতে মাছমৰীয়াৰূপী গভাইত চোৰটোক তৎকালেই মৃত্যুদণ্ড দিয়া আৱশ্যক। অৱশ্যে এই কথাও সিহঁতে উপলব্ধি কৰিছে যে ৰজাৰ ওচৰলৈ অৱসৰ বুজিহে যাব পাৰি আৰু সিহঁতৰ প্ৰভু, অৰ্থাৎ নগৰপালৰ বিলম্ব হোৱাৰ সেইটোৱেই কাৰণ।

ৰক্ষী দুজনে এনেদৰে কথা পাতি থাকোঁতে দেখিলে যে সিহঁতৰ প্ৰভু, অৰ্থাৎ নগৰৰক্ষী বিষয়া ৰজাৰ ঘৰৰ পৰা উভতি আহিছে। দুয়োজন ৰক্ষীয়ে একো ক'বলৈ নৌপাওঁতেই তেওঁ আহি ৰাজ-আজ্ঞা শুনালে যে মাছমৰীয়াজনক তৎকালেই মুক্তি দিব লাগে। লগতে তেওঁ এই কথাও জনালে যে ৰজাই আঙঠিটোৰ সমমূল্যৰ পুৰস্কাৰৰ টোপোলা এটিও মাছমৰীয়াজনলৈ বুলি আগবঢ়াইছে। ৰক্ষী দুজনে ভাবিছিল যে মাছমৰীয়াৰ অপৰাধৰ গুৰুত্বলৈ লক্ষ্য কৰি ৰজাই তাক মৃত্যুদণ্ড দিব। কিন্তু ঘটনাটো সিহঁতে ভবাৰ দৰে নহৈ তাৰ ওলোটাটোহে হ'ল। বৈপৰীত্য দেখি ৰক্ষীদ্বয় অতিশয় বিস্মিত হৈছে আৰু মাছমৰীয়াজনৰ ভাগ্য দেখি কিছু ঈৰ্ষান্বিতও হৈছে। সিহঁতৰ মতে মাছমৰীয়াজন যমৰ ঘৰলৈ গৈ তাৰ পৰা পুনৰ উভতি আহিল; যেন শূলৰ পৰা তুলি আনি তাক হাতীৰ পিঠিতহে তুলি দিয়া হ'ল। ৰক্ষীদ্বয়ে ভাবিছিল যে সিহঁতৰ প্ৰভুৱে আঙঠিটো দি ৰজাক ভালদৰে সন্তুষ্ট কৰিব পাৰিছে। দুয়োৰে প্ৰশ্নৰ উত্তৰত নগৰৰক্ষী গৰাকীয়ে এই কথা ব্যক্ত কৰিলে যে আঙঠিটো মহামূল্যবান বাবেই যে ৰজা সন্তুষ্ট হৈছে তেনে নহয়; বৰং ই যেন তেওঁৰ হৃদয়স্থিত কোনো আপোনজনৰ কথা সোঁৱৰাই দিছে, তেনে অনুমান হৈছে। কাৰণ ৰজাৰ স্বভাৱ যদিও অতিশয় গম্ভীৰ, আঙঠিটো হাতত পৰাৰ পাছত মুহূর্তমানৰ বাবে তেওঁক বিচলিত যেন দেখা গৈছিল। ইপিনে খন্তেক আগলৈকে মৃত্যুৰ বিভীষিকা দেখি থকা মাছমৰীয়াজনে তাৰ পৰা পৰিত্রাণ পাই পুৰস্কাৰৰ অৰ্ধেক নগৰৰক্ষী আৰু ৰক্ষীদ্বয়ক দিবলৈ ইচ্ছা প্ৰকাশ কৰিছে। মাছমৰীয়াজনৰ এনে মহানুভৱতাই নগৰৰক্ষীসহ ৰক্ষীদ্বয়ক যথেষ্ট আনন্দ দিয়ে আৰু বন্ধুত্বৰ বান্ধোন দৃঢ় কৰিবলৈ সকলোটি সুৰাৰ বিপণীলৈ গমন কৰে। ইমানতে দৃশ্যটোৰ সামৰণি পৰিছে।

দৃশ্যটোত নায়ক দুষ্যন্তৰ কায়িক উপস্থিতি দেখুওৱা হোৱা নাই। কিন্তু নাগৰকৰ কথাৰ পৰা বুজিবলৈ টান নহয় যে শকুন্তলাৰ স্মৃতিয়ে ৰজাক জুমুৰি দি ধৰিছে। ইয়াত মুখ্য ভূমিকা লৈছে শকুন্তলাক পূর্বতে দি থৈ অহা আঙঠিটোৱে। দৃশ্যটোৰ প্ৰতিপাদ্য বিষয় এইখিনিয়ে।

অগ্রগতি নিৰীক্ষণ

প্রশ্ন নং ২ ঃ *অভিজ্ঞানশকুন্তলম্* নাটকৰ আপোনাৰ পাঠ্য দৃশ্যটোৰ বিষয়বস্তুৰ চমু আভাস দাঙি ধৰক।

(150টা শব্দৰ ভিতৰত)

.....

৪.৩.৩ নাট্য প্রয়োজনীয়তা

নাটক একোখনত বিভিন্ন দৃশ্যৰ সমাৱেশ ঘটোৱা হয়। কিন্তু সেয়ে হ'লেও, প্রতিটো দৃশ্যৰ মাজত পাৱস্পৰিক সম্পর্ক থাকে। অন্যথা নাটকীয় ঘটনাৰ অগ্রগতি বাধাপ্রাপ্ত হয়। এইফালৰ পৰা নাটকত সন্নিবিষ্ট প্রতিটো দৃশ্যৰে প্রয়োজনীয়তা থাকে। আপোনাৰ অধ্যয়নৰ বাবে নির্বাচিত *অভিজ্ঞানশকুন্তলম্* নাটকৰ এই বিশেষ দৃশ্যটোৰ ক্ষেত্রতো সেই একে কথাই প্রযোজ্য। স্বল্প পৰিসৰৰ হ'লেও, এই দৃশ্যটোৱে নাটকখনিৰ কাহিনীভাগৰ অগ্রগতিত গুৰুত্বপূর্ণ ভূমিকা পালন কৰিছে।

সংস্কৃত নাটকত আৱশ্যকবোধে নাট্যকাৰে কোনো নির্দিষ্ট অঙ্ক একোটাৰ আৱম্ভণিত নিচেই কম পৰিসৰৰ দৃশ্য একোটাৰ সমাৱেশ ঘটোৱা দেখা যায়। কেৱল পার্শ্ব চৰিত্রৰ জৰিয়তে পৰিৱেশিত এনে দৃশ্যক 'প্রৱেশক' আখ্যা দিয়া হয়। এইবিধ দৃশ্যৰ ঘাই উদ্দেশ্য হ'ল পৰৱর্তী নাটকীয় ঘটনাৰ আভাস দিয়া। মহাকবি কালিদাসৰ অমৰ সৃষ্টি *অভিজ্ঞানশকুন্তলম্* নাটকতো এই নাট্য-ৰীতিৰ সফল প্রয়োগ লক্ষ্য কৰা যায়। আপোনাৰ পাঠ্যক্রমৰ অন্তর্ভুক্ত আলোচ্য দৃশ্যটো তাৰেই উজ্জ্বল নিদর্শন। মহাকবিয়ে মুঠ সাতোটা অঙ্কত বিভক্ত কৰা এই নাটকখনিৰ ষষ্ঠ অঙ্কৰ আৱম্ভণিতে এনে এটি দৃশ্যৰ অৱতাৰণা কৰিছে। দৃশ্যটোত নাটকৰ কোনো মুখ্য চৰিত্রৰ উপস্থিতি পাবলৈ নাই। ধীৱৰক, নাগৰক আৰু দুজন ৰক্ষী— সূচক আৰু জানুক —এই চাৰিটা গৌণ চৰিত্রৰ দ্বাৰা দৃশ্যটো সজোৱা হৈছে। এই চৰিত্রকেইটাৰ কথোপকথন আৰু ক্রিয়া-কলাপৰ জৰিয়তে শকুন্তলাৰ হেৰোৱা অভিজ্ঞান, অর্থাৎ দুষ্যন্ত প্রদত্ত আঙঠিটোৰ পুনঃপ্রাপ্তি আৰু সেই সন্দর্ভত নায়ক দুষ্যন্তৰ প্রতিক্রিয়া ব্যক্ত কৰা হৈছে। নায়কৰ কায়িক উপস্থিতি 'প্রৱেশক'-ত দেখুওৱা অনুচিত বাবেই নাট্যকাৰে তেওঁক দৃশ্যপটলৈ অনা নাই। তাৰ সলনি নাট্যকাৰে কৌশলপূর্ণ সংলাপৰ আশ্রয় লৈছে, যাতে নায়কৰ কায়িক উপস্থিতি অবিহনেও তেওঁৰ মানসিক অৱস্থা বুজি পোৱাত দর্শক-পাঠকৰ কোনো অসুবিধা নহয়। মন কৰিবলগীয়া যে এই দৃশ্যটোত সন্নিবিষ্ট এটাও চৰিত্র নাটকখনৰ আন কোনো দৃশ্যত পোৱা নাযায়। আপুনি নিশ্চয় অনুভৱ কৰিব পাৰিছে যে এনে দৃশ্যৰ অৱতাৰণা কৰিবলৈ বিশেষ নাট্য প্রতিভাৰ আৱশ্যক। এই ক্ষেত্রত মহাকবি কালিদাস যে পূর্ণমাত্রাই সফল হৈছে, তাত সন্দেহৰ অৱকাশ নাই।

আগেয়ে পূৰ্ণদৈৰ্ঘৰ নাটক একোখনত তিনিৰ পৰা সাতটা অংকত বিভক্ত কৰি উপস্থাপন কৰা হৈছিল। আকৌ প্ৰতিটো অঙ্কৰ ভিতৰত আছিল একাধিক দৃশ্য। এনে অংক বিভাজন ঘাইকৈ পঞ্চসন্ধিৰ দ্বাৰা নিয়ন্ত্রিত আছিল। উল্লেখনীয় যে পঞ্চসন্ধিৰ মাজেৰেই নাটকীয় কাহিনীভাগ ক্রমাৎ মুখৰ পৰা উপসংহাৰলৈ আগবাঢ়ি যায়। বৰ্তমান কালৰ নাটকত অংক বিভাজন পাবলৈ নাই, অকল দৃশ্যবিভাজনৰ জৰিয়তে কাহিনী আগবঢ়াই নিয়া হয়। অংক বা দৃশ্য যিয়ে নহওক, সেইবোৰৰ পাৰস্পৰিক সম্পৰ্ক কিন্তু নিকপকপীয়া। এইফালৰ পৰা *অভিজ্ঞানশকুন্তলম্* নাটকৰ আলোচ্য দৃশ্যটিও নাটকখনিৰ এক এৰাব নোৱাৰা অংগ।

আমি এই কথা গম পাই আহিছোঁ যে নাটকখনিৰ কাহিনীভাগত দুৰ্বাসাৰ অভিশাপে অত্যন্ত গুৰুত্বপূৰ্ণ ভূমিকা গ্রহণ কৰিছে। প্রকৃতপক্ষে নাটকখনিৰ পৰৱৰ্তী ঘটনা-প্রৱাহ অভিশাপৰ দ্বাৰা নিয়ন্ত্রিত বুলি ক'লেও বঢ়াই কোৱা নহয়। এই অভিশাপ মোচনৰ একমাত্র উপায় হৈছে দুষ্যন্ত প্রদত্ত অভিজ্ঞানৰূপী আঙঠিটোৰ প্রদর্শন। দুৰ্বাসা ঋষিয়ে সেই উপায় শকুন্তলাৰ দুই সখীয়েক প্রিয়ম্বদা আৰু অনসূয়াক পূৰ্বেই দি থৈ গৈছে। কিন্তু শচীতীৰ্থত হাত ধোওঁতে দুষ্যন্ত প্রদত্ত আঙঠিটো পানীত পৰে। ফলত শকুন্তলা দুষ্যন্তৰ দ্বাৰা প্রত্যাখ্যিতা তথা অপমানিতা হয়। দুৰ্বাসাৰ অভিশাপ, আঙঠিৰ পতন, ইত্যাদি সম্পৰ্কে অৱশ্যে শকুন্তলাই একোৰেই গম নাপায়। নাট্যকাৰৰ উদ্দেশ্য যিহেতু নায়ক-নায়িকাৰ মিলনৰ পিছত বিৰহ আৰু পৰিশেষত পুনর্মিলন ঘটোৱা, এতেকে হেৰোৱা আঙঠি পুনৰুদ্ধাৰ হ'বই লাগিব। এনে এক পৰিপ্রেক্ষিততে নাট্যকাৰে উক্ত দৃশ্যটোৰ সংযোজন ঘটাইছে। কাৰণ আঙঠিটোৰ অবিহনে দুৰ্বাসাৰ অভিশাপৰ অন্ত নহয় আৰু নায়ক-নায়িকাৰো পুনর্মিলন সম্ভৱ হৈ নুঠে। নাট্যকাৰৰ পৰিকল্পনা অনুসাৰে আঙঠিটো হেৰাবও লাগিব আৰু তাৰ পুনৰুদ্ধাৰো হ'ব লাগিব। অন্যথা নাটকীয় ঔৎসুক্য ব্যাহত হোৱাৰ লগে লগে কাহিনীভাগৰ পৰিণতিও বিচৰা ধৰণে সম্ভৱ হৈ নুঠিব। ভালকৈ মনোযোগ দি চালে দেখা যাব, ষষ্ঠ অংকৰ এই বিশেষ দৃশ্যটোতে নাটকীয় কাহিনীৰ গ্রন্থিমোচন আৰম্ভ হৈ ক্রমশঃ ই অৱমর্শৰ দিশলৈ ধাৱমান হৈছে। জালোৱাজনে মাছৰ পেটত আঙঠিটো পাই বিক্রীৰ বাবে বজাৰলৈ নানা হ'লে আৰু ৰক্ষীদ্বয় তথা নাগৰকে সেই আঙঠি উদ্ধাৰ নকৰা হ'লে নাট্য-ঘটনাৰ পৰিণতি একোপধ্যে সম্ভৱ নহ'লহেঁতেন।

এই বিশেষ দৃশ্যটোৰ জৰিয়তে নাট্যকাৰে শকুন্তলাৰ বেদনাসিক্ত কৰুণ ঘটনাৱলীৰ পৰা দর্শক-পাঠকক কেইটিমান মুহূৰ্তৰ বাবে সকাহ দিয়াৰ নাটকীয় প্রয়োজনীয়তাও পূৰণ কৰা বুলি ক'ব পাৰি। এনে কাৰণতে দৃশ্যটো কিছু লঘু তথা হাস্যৰসাত্মকভাৱে উপস্থাপন কৰা হৈছে। বিশেষকৈ ধীৱৰ আৰু ৰক্ষীদ্বয়ৰ ক্রিয়া-কলাপ আৰু সংলাপৰ মাজত তেনে ভাবৰে প্রতিফলন ঘটিছে। 'ণু ক্খু শোহণে বম্হণে শি ত্তি কদুঅ লএ্ঞএ্ঞা পলিগ্গহে দিগ্গে" (তেনেহ'লে কি এজন বিশুদ্ধ ব্রাহ্মণ বুলি ভাবি ৰজাই তোক এইটো উপহাৰ দিছে), "যাণুঅ স্ফুলন্তি মে অগ্গহস্তা (ধীৱৰং নির্দিশ্য) ইমং

গণ্ঠিশ্চেদঅং বাবাদেদুং" (জানুক, এই চোৰটোক মাৰিবলৈ মোৰ হাতৰ আঙুলিবোৰ কুটকুটাইছে), "যমবশদিং গদুঅ পড়িনিউত্তে ক্খু এশে" (ই যমৰ ঘৰৰ পৰা উভতি আহিল) আদি সংলাপে তাৰেই প্ৰমাণ দাঙি ধৰে।

দৃশ্যটোত ৰজাৰ ওচৰৰ পৰা উভতি আহি নাগৰকে "সিগ্ঘং সিগ্ঘং এদং" (অতি শীঘ্ৰে ইয়াক) বুলি কথাখিনি সম্পূৰ্ণ কৰিবলৈ নৌপাওঁতেই মাছমৰীয়াজনে ধৰি লৈছে যে তাৰ মৃত্যু নিশ্চিত। সেইবাবে সি "হা হদে স্মি' (হায়হু মই মৰিলোঁ) বুলি কান্দিবলৈ আৰম্ভ কৰিছে। কিন্তু লগে লগে জনা গ'ল যে ৰজাই আচলতে তাক পুৰস্কৃতহে কৰিছে। ঘটনাৰ এনে বৈপৰীত্যই দৰ্শকৰ মনত ধীৰৰৰ প্ৰতি সহানুভূতিৰ উদ্ৰেক কৰাৰ সলনি হাস্যৰসৰহে যোগান ধৰে। ইয়াৰ উপৰি মাছমৰীয়াজনক মৃত্যুদণ্ডৰ সলনি পুৰস্কৃত কৰা, সেই পুৰস্কাৰৰ প্ৰতি ৰক্ষীদ্বয়ৰ লোলুপ দৃষ্টি, মাছমৰীয়াৰ দ্বাৰা পুৰস্কাৰৰ অৰ্ধেক অংশ আটাইৰে সু�ৰাপানৰ বাবে প্ৰদান, ধীবৰৰ মহত্ত্বৰ প্ৰশংসা, সুৰাক সাক্ষী কৰি মিত্ৰতাৰ বান্ধোন দৃঢ় কৰিবলৈ সুৰাৰ বিপণীলৈ আটাইৰে গমন, ইত্যাদি কাৰ্যয়ো হাস্যৰসৰ খোৰাক যোগায়।

এনেদৰে বিচাৰ কৰিলে বুজিব পৰা যায় যে আলোচ্য দৃশ্যটোৰ সংযোজনে নাটকখনৰ কাহিনীভাগৰ বিকাশ সহজ কৰি তোলাই নহয় তাক এক প্ৰত্যাশিত পৰিণতিৰ ফালে আগবঢ়াই নিয়াত সহায় কৰিছে আৰু তাৰ লগে লগে ঘটনাৰ কাৰুণ্যৰ মাজত সহৃদয় দৰ্শক-পাঠকক হাস্যৰসৰ জৰিয়তে সামান্য সকাহ দিয়াৰো চেষ্টা কৰিছে।

অগ্ৰগতি নিৰীক্ষণ

প্ৰশ্ন নং ৩ ঃ *অভিজ্ঞানশকুন্তলম্* নাটকৰ ষষ্ঠ অংকত প্ৰৱেশক দৃশ্যটোৰ সংযোজনৰ আৱশ্যকতা কি আলোচনা কৰক।

(150টা শব্দৰ ভিতৰত)

.....

৪.৩.৪ সামাজিক চিত্ৰ

সকলো শ্ৰেণীৰ সাহিত্যৰ মাজেৰে সেই সময়ৰ সমাজ-জীৱনৰ প্ৰতিফলন লক্ষ্য কৰিব পাৰি। *অভিজ্ঞানশকুন্তলম্* নাটকো তাৰ ব্যতিক্ৰম নহয়। নাটকখনিৰ বিভিন্ন দৃশ্যৰ মাজেৰে মহাকবি কালিদাসৰ সমসাময়িক সমাজখনৰ চিত্ৰ অতি সুন্দৰভাৱে প্ৰতিফলিত হৈছে। আপুনি এই কথাও নিশ্চয় জানে যে কিংবদন্তি অনুসাৰে কালিদাস আছিল বিক্ৰমাদিত্য ৰজাৰ ৰাজসভাৰ নৱৰত্নৰূপে চিহ্নিত নগৰাকী পণ্ডিতৰ মাজৰ এক উজ্জ্বল ৰত্ন। আনহাতে কোনো গৱেষকে তেওঁক পঞ্চম শতিকাৰ কুমাৰগুপ্তৰ সভাকবি বুলি অনুমান কৰিছে। সি যি কি নহওক, তেওঁৰ ৰচনাৰ মাজেৰে এইজনা ৰজাৰ ৰাজত্বকালৰ সমাজ-জীৱন, প্ৰশাসনিক ব্যৱস্থা, ইত্যাদি দিশৰ প্ৰতিফলন ঘটা নিতান্তই

স্বাভাৱিক। এইটো উপশাখাত আলোচ্য দৃশ্যটোৰ মাজেৰে সেই চিত্ৰৰ প্ৰতিফলন কেনেদৰে ঘটিছে সেই কথা আলোচনা কৰিবলৈ লোৱা হৈছে।

দৃশ্যটোত মাত্ৰ চাৰিটা পাৰ্শ্ব চৰিত্ৰৰ সমাৱেশ ঘটিছে। এই চৰিত্ৰকেইটাৰ ক্ৰিয়া-কলাপ আৰু কথা-বতৰাৰ পৰা এই কথা প্ৰতীয়মান হয় যে সেই সময়ৰ সমাজত আজিৰ দৰেই বিভিন্ন স্তৰৰ মানুহে বসবাস কৰিছিল। ৰজা তথা ৰজাঘৰীয়া উচ্চ প্ৰশাসনিক বিষয়াসকলৰ আৰ্থিক অৱস্থা উন্নত আছিল যদিও, সাধাৰণ মানুহবোৰৰ অৱস্থা অলপো স্বচ্ছল নাছিল। মাছমৰীয়া শ্ৰেণীটোৱে জাল, বৰশী আদি মৎস্য চিকাৰৰ আহিলাৰ জৰিয়তে মাছ ধৰি সেইবোৰ বজাৰত বিক্ৰী কৰি জীৱিকা উলিয়াইছিল। দৰিদ্ৰতাৰ বাবেই মাছৰ পেটত মহামূল্যবান ৰত্নখচিত আঙঠিটো পোৱা মাত্ৰেই মাছমৰীয়াজন সেইটো বিক্ৰী কৰিবলৈ বজাৰলৈ আহিছে। আৰ্থিক অৱস্থা স্বচ্ছল হোৱা হ'লে মাছমৰীয়াজনে সেইটো বিক্ৰী কৰিবলৈ নানি নিজে ৰাখি থ'লেহেঁতেন বুলি ভাবিবৰ অৱকাশ আছে।

চোৰ, ডকাইত আদি সমাজ বিৰোধীসকলৰ পৰা জনসাধাৰণক ৰক্ষা কৰিবলৈ শান্তি ৰক্ষাৰ ভাৰ আৰক্ষীৰ ওপৰত ন্যস্ত কৰা হৈছিল। কিন্তু আৰ্থিক দুৰৱস্থাৰ হেতু তলৰ পৰ্যায়ৰ আৰক্ষীসকল লুভীয়া আৰু দুৰ্নীতিগ্ৰস্ত হৈ পৰিছিল। মাছমৰীয়াজনক ৰজাই দিয়া পুৰস্কাৰৰ টোপোলাটোৰ প্ৰতি সূচক আৰু জানুক নামৰ ৰক্ষী দুজনে লোলুপ দৃষ্টি দিয়াটোৱে তেনে সম্ভাৱনাকে প্ৰকট কৰে। অৱশ্যে সাধাৰণ মানুহৰ নিজৰ জীৱিকাৰ প্ৰতি অতিশয় শ্ৰদ্ধা আছিল। নগৰপালগৰাকীয়ে মাছ মাৰি জীৱন নিৰ্বাহ কৰা মাছমৰীয়াজনক 'বিসুদ্ধো দাণিং দে আজীবো" (তোৰ জীৱিকা বেছ বিশুদ্ধ) বুলি ঠাট্টা কৰাত সি 'শহযে কিল যে বিণিন্দিদে ণ হু শে কম্ম বিবয্যণীয়কে, পশুমালী কলেদি দালুণং অণুকম্পামিদুলে বে শোণিকে" (সহজাত বৃত্তি নিন্দনীয় হ'লেও তাক এৰিব নাপায়; কৰুণাত হৃদয় বিগলিত হ'লেও কচাইৰ কাম পশুহত্যা কৰাহে) বুলি পোনচাটেই উত্তৰ দিয়াটোৱে তাৰ প্ৰমাণ দাঙি ধৰে।

নগৰৰ শান্তি ৰক্ষাৰ ভাৰ একো একোজন নাগৰক বা নগৰৰক্ষী বিষয়াৰ ওপৰত ন্যস্ত আছিল। তেওঁৰ তলত একোটা আৰক্ষীৰ দল আছিল। তেওঁলোকে বজাৰ-সমাৰ আদি ঠাইত পহৰা দি ফুৰিছিল। কাৰোবাক অপৰাধী বুলি সন্দেহ হ'লে তেনে লোকক তেওঁলোকে বাচ-বিচাৰ নোহোৱাকৈ অত্যাচাৰ কৰিছিল। জালোৱাজনৰ দুয়ো হাত পিছফালে বান্ধি উত্তম-মধ্যম দিয়াটোৱে তেনে কথালৈকে আঙুলিয়ায়। অৱশ্যে অপৰাধীক পোনে পোনে শাস্তি দিয়াৰ অধিকাৰ তেওঁলোকৰ নাছিল যেন অনুমান হয়। সম্ভৱতঃ সকলো প্ৰকাৰৰ অপৰাধৰ বিচাৰ ৰজাই নিজে কৰিছিল। সেয়ে হ'লেও, অপৰাধীক পোনে পোনে ৰজাৰ ওচৰলৈ নিয়াত বাধা আছিল যেন লাগে। ৰজাৰ আঙঠি চুৰিৰ সন্দেহত ধৰি অনা মাছমৰীয়াজনক ৰাজ অন্তেষপুৰৰ দুৱাৰ মুখত সূচক আৰু জানুক নামৰ ৰক্ষী দুজনৰ জিম্মাত থৈ নগৰৰক্ষী বিষয়াগৰাকীয়ে নিজে ৰজাৰ আগত

পোনপটীয়াকৈ ঘটনাৰ সবিশেষ ক'বলৈ যোৱাটোৱে সেই কথাৰ প্ৰমাণ দাঙি ধৰে।

দেশত চোৰ-চাতুৰিৰ ঘটনাও কম নাছিল। এনে সমাজ-বিৰোধী কাৰ্য সম্ভৱতঃ কঠোৰভাৱে নিয়ন্ত্ৰণ কৰাৰ ব্যৱস্থা লোৱা হৈছিল। হাটে-বজাৰে আৰক্ষীৰ লোকে টহল দি ফুৰা কাৰ্যই সেই কথাকে দৃঢ় কৰে। হাট-বজাৰ লোকালয়ৰ পৰা আঁতৰত সুকীয়া স্থানত আছিল যেন অনুমান হয়। জালোৱাজনে আঙঠিটো বিক্ৰী কৰিবলৈ বজাৰ অভিমুখে যোৱা কথাটোৱে তেনে ধাৰণা দিয়ে। তৎকালীনভাৱে দেশত সুৰাৰ ব্যাপক প্ৰচলন আছিল আৰু বজাৰত এইবিধ দ্ৰব্য মুকলিকৈ কিনা-বেচা কৰা হৈছিল। তাৰ বাবে সুকীয়া বিপণী আছিল। জানুকে "তা শুণ্ডিকাগালং যেব গশ্চস্ম" (ব'লা আমি সুৰাৰ বিপনীলৈ যাওঁ) বুলি কোৱাটোৱে তেনে ধাৰণা দিয়ে। তদুপৰি সুৰাৰ ব্যৱহাৰত কোনো বাধা নিষেধ নাছিল যেন লাগে। সম্ভৱতঃ সমাজৰ সকলো শ্ৰেণীৰ মানুহে ইয়াক মুকলিভাৱে পান কৰিব পাৰিছিল। এনেদৰে নিচেই স্বল্প পৰিসৰৰ হ'লেও, এই বিশেষ দৃশ্যটোৰ জৰিয়তে তৎকালীন সমাজৰ বিভিন্ন দিশৰ প্ৰতিফলন লক্ষ্য কৰা যায়।

অগ্ৰগতি নিৰীক্ষণ

প্ৰশ্ন নং ৪ ঃ *অভিজ্ঞানশকুন্তলম্*-অৰ ষষ্ঠ অংকৰ প্ৰৱেশক দৃশ্যটোত তৎকালীন সমাজৰ কোনবোৰ দিশ ফুটি উঠিছে উল্লেখ কৰক। (150টা শব্দৰ ভিতৰত)

.....

৪.৩.৫ ভাষাগত বৈশিষ্ট্য

অভিজ্ঞানশকুন্তলম্-অৰ এইটো দৃশ্যটো নিচেই কম পৰিসৰৰ হ'লেও ইয়াৰ ভাষাতাত্ত্বিক মূল্য অপৰিসীম। কাৰণ নাটকখনি যদিও সংস্কৃত ভাষাত ৰচিত, এই বিশেষ দৃশ্যটোৰ আটাইবোৰ সংলাপতে নাট্যকাৰে প্ৰাকৃত ভাষা ব্যৱহাৰ কৰিছে। অৱশ্যে তাৰ পূৰ্বে সংস্কৃত নাটকত প্ৰাকৃত ভাষাৰ ব্যৱহাৰ সম্বন্ধে কিছু কথা জানি লোৱা আৱশ্যক।

শিষ্ট সাহিত্যত প্ৰাকৃত ভাষাৰ প্ৰথম প্ৰৱেশ ঘটে সংস্কৃত নাটকৰ মাধ্যমেৰে। সংস্কৃত নাটকবোৰলৈ লক্ষ্য কৰিলে দেখা যায়, সেইবোৰৰ সৰহ ভাগ সংলাপ প্ৰাকৃত ভাষাত ৰচিত, কাৰণ নাটকত 'দেৱভাষা' ৰূপে পৰিচিত সংস্কৃত ভাষা উত্তম শ্ৰেণীৰ চৰিত্ৰৰ মুখত দিয়াৰহে নিয়ম আছিল। আনহাতে মধ্যম আৰু নিম্ন খাপৰ চৰিত্ৰৰ বাবে সুকীয়া সুকীয়া প্ৰাকৃতৰ ব্যৱহাৰ আছিল। খ্ৰীষ্টিয় দ্বিতীয় শতিকাৰ ভৰতমুনিৰ নাট্যশাস্ত্ৰ তথা তৎ পৰৱৰ্তী অলংকাৰ-শাস্ত্ৰসমূহত নাটকত প্ৰাকৃত ভাষাৰ ব্যৱহাৰৰ বিষয়ে বিভিন্ন নিয়ম-নীতিৰ উল্লেখ পোৱা যায়। নাট্যকাৰসকলে সেইবোৰকে কিছু শিথিলভাৱে তেওঁলোকৰ নাটকত প্ৰয়োগ কৰিছিল। সংস্কৃত নাট্যকাৰসকলে সাধাৰণভাৱে মানি চলা তেনে কিছুমান নিয়ম এনে ধৰণৰ—

- ৰজা, ব্রাহ্মণ আদি উচ্চ শ্রেণীৰ চৰিত্রই সংস্কৃত ভাষা ব্যৱহাৰ কৰিব।
- ৰাজ-বিষয়া, বিদূষক, ৰাণী, পৰিচাৰিকা, শিক্ষিতা নাৰী আদি মধ্যম শ্রেণীৰ চৰিত্রই শৌৰসেনী প্রাকৃতত কথা ক'ব।
- ধীৰৰ, চমাৰ, প্রহৰী, ৰক্ষী আদি নিম্ন শ্রেণীৰ চৰিত্রৰ মুখৰ ভাষা হ'ব মাগধী প্রাকৃত।
- নাটকৰ গীত আৰু গাথাত মহাৰাষ্ট্রী প্রাকৃতৰ প্রয়োগ হ'ব।

উল্লেখনীয় যে শৌৰসেনী প্রাকৃত সংস্কৃতৰ কিছু ওচৰ চপা হোৱা বাবে নাটকৰ মধ্যম শ্রেণীৰ চৰিত্রৰ মুখত এই ভাষা প্রয়োগ কৰা হৈছিল। আনহাতে সাহিত্যত ব্যৱহৃত আটাইকেইটা প্রাকৃতৰ ভিতৰত মাগধীক আটাইতকৈ বিকৃত বুলি ধাৰণা কৰা হেতুকে নিম্ন শ্রেণীৰ চৰিত্রৰ সংলাপত এইবিধ প্রাকৃত ব্যৱহাৰ কৰা হৈছিল। নাট্যকাৰসকলে বহু সময়ত মাগধী প্রাকৃতৰ জৰিয়তে হাস্যৰস সৃষ্টি কৰাও পৰিলক্ষিত হয়। আকৌ প্রাকৃত ভাষাবোৰৰ ভিতৰত মহাৰাষ্ট্রীক শ্রেষ্ঠ প্রাকৃতৰূপে গণ্য কৰা হৈছিল। ব্যঞ্জন ধ্বনিৰ লোপ তথা স্বৰধ্বনিৰ বহুল ব্যৱহাৰে এইবিধ প্রাকৃতক শ্রুতিমাধুর্য দান কৰিছিল। সেইবাবে নাটকত এই প্রাকৃত গীত আৰু কবিতাৰ ভাষাৰূপে নির্বাচন কৰা হৈছিল। নক'লেও চলে যে বিবিধ প্রকাৰৰ প্রাকৃতৰ প্রয়োগে নাটকীয় চৰিত্রসমূহক বাস্তৱানুগ ৰূপ দিয়াত সহায় কৰিছিল। কিন্তু একে সময়তে ভাষা প্রয়োগৰ এনে বৈবিধ্যই তৎকালীন সংস্কৃত নাট্যকাৰসকলৰ ৰক্ষণশীল মনোভাববোৰ পৰিচয় দাঙি ধৰে।

অন্যান্য সংস্কৃত নাট্যকাৰৰ দৰে কালিদাসেও কম বেছি পৰিমাণে উল্লিখিত নিয়মবোৰৰ আধাৰত নাট্য-সংলাপ ৰচনা কৰিছে। *অভিজ্ঞানশকুন্তলম্* নাটকৰ আলোচ্য দৃশ্যটো তাৰেই উৎকৃষ্ট উদাহৰণ। এই দৃশ্যটোৰ সংলাপ ৰচনাত নাট্যকাৰে দুবিধ প্রাকৃতৰ আশ্রয় লৈছে— শৌৰসেনী আৰু মাগধী। আপুনি পূর্বৰ উপশাখাত পাই আহিছে যে মাত্র চাৰিটা পার্শ্ব চৰিত্রৰ ক্রিয়া-কলাপৰ জৰিয়তে এই বিশেষ দৃশ্যটো উপস্থাপন কৰা হৈছে। সেইকেইটা হৈছে - নাগৰক, ধীৰৰ আৰু ৰক্ষীদ্বয়, সূচক আৰু জানুক। ইয়াৰে নাগৰক মধ্যম শ্রেণীৰ চৰিত্র হোৱা বাবে তেওঁৰ মুখত শৌৰসেনী প্রাকৃত দিয়া হৈছে; আনহাতে, ৰক্ষীদ্বয় আৰু ধীৰৰ সামাজিকভাৱে নিম্ন মর্যাদাৰ হোৱা হেতুকে তেওঁলোকৰ সংলাপ মাগধী প্রাকৃতত ৰচিত হৈছে। তলত পাঠৰ আধাৰত দুয়োবিধ প্রাকৃতৰ বৈশিষ্ট্যসমূহ ফঁহিয়াই দেখুওৱা হ'ল।

নাগৰকৰ ভাষা ঃ শৌৰসেনী প্রাকৃত

- স্বৰমধ্যৱর্তী দ-কাৰ আৰু ধ-কাৰৰ অৱস্থিতি, যেনে— তথা > তধা,পাৰিতোষিকঃ > পাৰিদোসিও
- শ, ষ, স-ৰ সলনি অকল স-ৰ প্রয়োগ, যথা— বিমর্ষিতব্যঃ > বিমৰিসিদব্বো
- বিসর্গযুক্ত অ-ৰ ও-লৈ ৰূপান্তৰ, যেনে — হৃদয়স্থিতঃ > হিঅঅট্ঠিদো
- ক্ষ > ক্খ, যেনে— প্রেক্ষ্য > পেক্খিঅ
- স্থ > ট্ঠ, যেনে — হৃদয়স্থিতঃ > হিঅঅট্ঠিদো

- ত্ম > ত্ত, যথা— আত্মন > অত্ত
- কর্মবাচ্যৰ য (য) > ঈঅ, ইঅ, যেনে— গম্যতে > গমিঅদি
- স্বৰমধ্যৱর্তী অসংযুক্ত মহাপ্রাণ ধ্বনি থ-ৰ ঠাইত হ আৰু ধ-ৰ বিকল্প প্রয়োগ, যেনে— নাথ > নাহ, নাধ
- ভৱিষ্যৎ কালসূচক প্রত্যয় ষ্য > স্স, যেনে— হসিষ্যতি > হসিস্সদি
- সপ্তমীৰ একবচনৰ বিভক্তি স্মিন্ > ম্হি
- কৃ আৰু গম্ ধাতুত ক্ত্বাচ প্রত্যয়ৰ ইঅ-লৈ পৰিৱর্তন, যেনে—কৃত্বা > কৰিঅ, গত্বা > গমিঅ
- সংস্কৃতৰ অখণ্ডনীয় প্রভাৱ

ধীবৰ আৰু ৰক্ষীদ্বয়ৰ ভাষা ঃ মাগধী প্রাকৃত

- ৰ > ল, যেনে— ৰোহিত > লোহিদ, কাদম্ৱৰী > কাদম্বলী, মহাৰত্ন > মহাৰতন > মহালদন
- অসংযুক্ত শ, ষ, স > স, যেনে— একদিৱসম্ > একদিঅশ, ভাসুৰঃ > ভাশুলে
- জ > য, যেনে— জানাতি > যাণাদি, জীৱিতঃ > যীবিদে
- স্বৰমধ্যস্থিত দ-কাৰ আৰু ধ-কাৰৰ স্থিতি, যেনে— চিৰায়তে > চিলাঅদি, জাতিম্ > যাদিং
- বিসর্গযুক্ত অ (অঃ)-কাৰৰ এ-লৈ পৰিৱর্তন, যেনে— ঈশ্বৰঃ > ঈশলে, জীৱিতঃ > যীবিদে
- ক্ষ > শ্ক, যেনে— প্রেক্ষতে > পেশ্কদি;
  চ্ছ > শ্চ, যেনে — পুশ্চিতঃ > পুশ্চিদে;
  জ্ঞ > ঞ্ঞ, যেনে— ৰাজ্ঞা > লঞ্ঞা, জ্ঞ কেতিয়াবা ণ হয়, যেনে— আজ্ঞাপয়তি > আণবেদি;
  র্ত > স্ত, যেনে— ভর্তৃকঃ > ভস্তকে;
  র্থ > স্ত, যেনে— বিক্রয়ার্থম > বিক্কঅস্তং
- সম্বোধনৰ একবচনৰ অন্ত্য অ > আ, যেনে— কুম্ভীৰক > কুম্ভীলআ
- অস্মৎ শব্দৰ একবচন আৰু বহুবচন উভয়তে হগে, অহকে, হকে (অহম) হয়, যেনে— ‘হগে শক্কাবদালবাশী ধীবলে’ (অহম্ শক্রাৱতাৰবাসী ধীৱৰঃ)
- অকাৰান্ত শব্দৰ ষষ্ঠীৰ একবচনৰ স্য > শ্শ, যেনে— ঈদৃশস্য > ঈদিশশ্শ
- অৱ > ও আৰু অয় > এ, যেনে— অৱতীর্য > অৱতৰিঅ > ওদালিঅ, ভৱতু > ভোদু, কথয়তি > কধেদি, প্রতিপালয়ত > পড়িবালেধ
- অ-ৰ বাহিৰে আন স্বৰৰ পিছত থকা বিসর্গৰ লোপ, যথা— অস্মাভিঃ > অস্মেহিং
- কৃ আৰু গম্ ধাতুত সংযোগ হোৱা ক্ত্বাচ প্রত্যয় ‘দুঅ’ হয়, যথা— কৃত্বা > কদুঅ, গত্বা > গদুঅ

অগ্রগতি নিৰীক্ষণ

প্রশ্ন নং ৫ ঃ *অভিজ্ঞানশকুন্তলম্*-অৰ এই বিশেষ দৃশ্যটিত ব্যৱহাৰ হোৱা প্রাকৃত ভাষাকেইটাৰ প্রতিটোৰে কেইটামানকৈ বৈশিষ্ট্য উল্লেখ কৰক। (150টা শব্দৰ ভিতৰত)

.....

৪.৩.৬ নির্বাচিত পাঠৰ অসমীয়া অনুবাদ আৰু শব্দগত টোকা

ইতিমধ্যে কৈ অহা হৈছে যে পাঠ্য হিচাপে নির্বাচিত সংস্কৃত সাহিত্যৰ অমৰ প্রতিভা মহাকবি কালিদাস কৃত *অভিজ্ঞানশকুন্তলম্*নাটকৰ ষষ্ঠ অঙ্কৰ অন্তর্গত 'প্ররেশক' দৃশ্যটোৰ সংলাপ সম্পূর্ণ প্রাকৃত ভাষাত ৰচিত। ইয়াত শৌৰসেনী আৰু মাগধী এই দুই প্রকাৰৰ প্রাকৃত ব্যৱহাৰ কৰা হৈছে। দৃশ্যটোৰ সংলাপাংশৰ অসমীয়া অনুবাদ আৰু সিৰোৰৰ বছা বছা শব্দ কিছুমানৰ ভাষাতাত্ত্বিক টোকা তলত দিয়া হৈছে। আপুনি সেইখিনি আয়ত্ত কৰিবৰ যত্ন কৰক।

মূল পাঠ ঃ

ৰক্ষিণৌ ঃ (পুৰুষং তাড়ায়িত্বা) হণ্ডে কুম্ভীলআ, কধেহি কহিং তুএ এশে মহালদণ-ভাশুলে উক্কিণামক্খলে লাঅকীএ অঙ্গুলীঅএ শমাশাদিদে।

ধীৱৰকঃ ঃ (ভীতিনাটিতকেন) পশীদন্তু ভাৱমিশ্শা, ণ হগে ঈদিশশ্শ অকয্যশ্শ কালকে।

প্রথমঃ ঃ কিং ণু ক্খু শোহণে বম্হণে শি ত্তি কদুঅ লঞ্ঞঞা পলিগ্গহে দির্গ্গে।

ধীৱৰকঃ ঃ শুণধ দাৱ গে ক্খুশক্কাৱদালবাশী ধীৱলে।

দ্বিতীয়ঃ ঃ হণ্ডে পাডচ্চলা, কিং তুমং অস্মেহিং যাদিং বশদিং চ পুশ্চিদে।

নাগৰকঃ ঃ সুঅঅ, কধেদু সব্বং কমেণ। মা ণং পডিবন্ধেধ।

উভৌঃ ঃ যং লাউত্তে আণবেদি। লৱেহি লে লৱেহি।

অসমীয়া অনুবাদ ঃ

ৰক্ষীদ্বয় ঃ (মানুহজনক কোবাই কোবাই) হেৰ' চোৰ, তই এই বহুমূলীয়া ৰত্নেৰে জিলিকি থকা ৰজাৰ নাম লিখা আঙঠিটো ক'ত পালি ক।

ধীৱৰ ঃ (ভীত হৈ) মহাশয়সকল প্রসন্ন হওক। মই এনে অপকর্ম কৰা নাই।

প্রথম ঃ তেনেহ'লে কি এজন সৎ ব্রাহ্মণ বুলি ভাবি ৰজাই তোক এইটো উপহাৰ দিছে?

ধীৱৰ ঃ তেনেহ'লে শুনক, মই শক্রাৱতাৰবাসী এজন মাছমৰীয়া।

দ্বিতীয় ঃ হেৰ' গভাইত চোৰ, আমি কি তোৰ জাতি আৰু বাসস্থানৰ কথা সুধিছোঁ?

নাগৰপাল ঃ সূচকহু তাক সকলো কথা ক'বলৈ দিয়া। বাধা নিদিবা।

উভয়ে ঃ যিবা আজ্ঞা মহাশয়। হেৰ’ ক তেনেহ’লৈ, ক।

শব্দগত টোকা ঃ

হণ্ডে = অহো = হেৰ’, ঐ।

কুম্ভীলআ < কুম্ভীৰক = কুম্ভীৰ, চোৰ; ৰ > ল

কধেহি < কথয় = ক; স্বৰমধ্যস্থিত ধ-কাৰৰ স্থিতি।

এশে < এষঃ = এই; ষ > শ

মহালদণভাশুলে < মহাৰত্নভাস্কৰং = মূল্যবান ৰত্নেৰে উজ্জ্বল; ৰ > ল, ত > দ, স > শ, ৰত্ন> ৰতন > (স্বৰভক্তি) লদন।

উক্কিনামক্খলে < উৎকীর্ণনামাক্ষৰঃ = নাম খোদাই কৰা; ৎক > ক্ক (সমীভৱন), অন্ত্য অঃ > এ, ৰ > ল

লাঅকীএ < ৰাজকীয়ঃ = ৰজাৰ; ৰ > ল, য়-ৰ লোপ

অঙ্গুলীঅএ < অঙ্গুৰীয়কঃ = আঙঠি; ৰ > ল, অন্ত্য অঃ > এ

শমাশাদিদে < সমাসাদিতঃ = পাইছ, সংগ্রহ কৰিছ; স > শ, ত > দ, অন্ত্য অঃ > এ

হগে < অহকে (অহম্ ÙÂ স্বার্থিক ক) = মই

পশীদন্ত < প্রসীদন্ত = প্রসন্ন হওক; আদি অৱস্থানৰ সংযুক্ত ৰ-কাৰৰ লোপ প্র > প, স > শ

ভাবমিশ্শা < ভাবমিশ্রাঃ = মহাশয়সকল (সম্বোধনৰ বহুবচন)

কালকে < কাৰকঃ; ৰ > ল, অন্ত্য অঃ > এ

ঈদিশশ্শ < ঈদৃশস্য = এনেকুৱা; ঋ > ই, স্য > শ্শ (সমীভৱন)

শক্কাবদালবাশী < শক্রাৱতাৰবাসী = শক্রাৱতাৰৰ বাসিন্দা; ক্র > ক্ক (সমীভৱন), স > শ, ত> দ

পাডচ্চলা < পাটচ্চৰ = চোৰ; ৰ > ল, সম্বোধনৰ একবচনৰ অন্ত্য অ > আ

অস্মেহিং < অস্মাভিঃ = আমি; ভ > হ, অ-কাৰৰ বাহিৰে অন্য স্বৰৰ পিছত থকা বিসর্গৰ লোপ

যাদিং < জাতিম্ = জাতি; জ > য, ত > দ, অন্ত্য ম্ > ং

বশদিং < বসতিম্ = বাসস্থান; স > শ, ত > দ

পুশ্চিদে < পুচ্ছিতঃ = সুধিছোঁ, চ্ছ > শ্চ, ত > দ

শোহণে < শোভনঃ = ধুনীয়া, সৎ; ভ > হ, ন > ণ

বম্হণে < ব্রাহ্মণঃ = ব্রাহ্মণ, বামুণ; আদ্য অৱস্থানৰ সংযুক্ত ৰ-কাৰৰ লোপ, হ্ম > ম্হ (ধ্বনি বিপর্যয়)

কদুঅ < কৃত্বা (কৃ ÙÂ ত্বাচ) = কৰা; ত্বাচ > দুঅ

পলিগ্গহে < পৰিগ্রহঃ = দান; গ্র > গ্গ (সমীভৱন), ৰ > ল, অন্ত্য অঃ > এ

দিণ্ণে < দত্তঃ Ô দান

লঞএণ্ণা < ৰাজ্ঞা = ৰজা; জ্ঞ > ঞ্ঞএ

পড়িবন্ধেধ < পৰিবন্ধেত = বাধা নিদিবা; ত > থ > ধ

লাউত্তে < ৰাঅউত্তে < ৰাজযুক্তঃ বা ৰাজপুত্রঃ = ৰাজকর্মচাৰী বা ৰাজপুত্র; জ আৰু য-ৰ লোপ

আণবেদি < আজ্ঞাপয়তি = আদেশ কৰক; জ্ঞ > ণ, প > ব, ত > দ

লবেহি < লপহি (লপ্ ÙÂ লোট হি) = ক, কৈ যা

মূল পাঠ ঃ

ধীৱৰক ঃ শে হগে যালবডিশপ্পহুদীহিং মশ্চবন্ধণোৱাএহি কুডুম্বভলণং কলেমি।

নাগৰক ঃ (প্রহস্য) বিসুদ্ধো দাণিং দে আজীৱো।

ধীৱৰক ঃ ভস্টকে মা এৱং ভণ —

শহযে কিল যে বিণিন্দিদে
ণ হু শে কম্ম বিবয্যণীঅকে
পশুমালী কলেদি দালুণং
অণুকম্পামিদুলে শোণিকে।

নাগৰক ঃ তদো তদো।

ধীৱৰক ঃ অধ একদিঅশং মএ লোহিদমশ্চকে খণ্ডশো কপ্পিদে। যাৱ তশ্শ উদলব্ভন্তলে এদং মহালদণভাশুলং অঙ্গুলীঅঅং পেস্কামি। পশ্চা ইধ বিক্কঅস্তং ণং দংশঅন্তে যেয়ব গহিদে ভাৱমিশ্শেহিং। এত্তিকে দাৱ এদশ্শ আঅমে। অধুণা মালেধ ৱা কুস্টেধ ৱা।

নাগৰক ঃ (অঙ্গুৰীয়কম্ আঘ্রায়) জাণুঅ, মচ্ছোদৰসংঠিদং তি ণত্থি সংন্দেহো। তধা অঅং বিস্সগন্ধো। আগমো দাণিং এদশ্শ বিমৰিশিদব্বো। তা এধ। ৰাঅউলং জেৱ গচ্ছম্হ।

ৰক্ষিণৌ ঃ (ধীৱৰং প্রতি) গশ্চ লে গণ্ঠিশ্চেদআ গশ্চ (ইতি পৰিক্রামতঃ)

অসমীয়া অনুবাদ ঃ

ধীৱৰ ঃ মই জাল, বৰশী আদি মাছ ধৰা আহিলাৰে মোৰ আত্মীয়সকলক পোহপাল দিওঁ।

নগৰপাল ঃ (হাঁহি) তোমাৰ জীৱিকা দেখোন তেনেই বিশুদ্ধ।

ধীৱৰ ঃ মহাশয়, তেনেকৈ নক'ব —

সহজাত বৃত্তি (জন্মসূত্রে লাভ কৰা বৃত্তি) নিন্দনীয় হ'লেও তাক পৰিত্যাগ কৰা অনুচিত। অনুকম্পাৰে হৃদয় ভৰি থাকিলেও কচায়ে পশুহত্যাৰ দৰে নিষ্ঠুৰ কাম কৰিবলগীয়া হয়।

নগৰপাল ঃ তাৰ পাছত, তাৰ পাছত—

ধীবৰ ঃ তাৰ পাছত এদিনাখন মই ৰৌ মাছ এটা ডোখৰ ডোখৰকৈ কাটিছিলোঁ। তেতিয়া তাৰ পেটৰ ভিতৰত এই মহাৰত্নেৰে সুশোভিত আঙঠিটো

দেখিছিলোঁ। এইটোকে পাছত ইয়াত বিক্রী কৰিবৰ বাবে দেখুৱাই ফুৰোঁতে মহাশয়সকলে মোক ধৰিছে। এইটো পোৱাৰ কাহিনী ইমানেই। এতিয়া মাৰকেই বা কাটকেই।

নগৰপাল ঃ (আঙঠিটো শুঙি) জানুক, এইটো যে মাছৰ পেটত আছিল তাত কোনো সন্দেহ নাই। সেইবাবেই এনে কেচেমা কেচেম গোন্ধ। গতিকে ইয়াৰ প্রাপ্তিৰ ঘটনা চিন্তাৰ বিষয়। আহা, আমি ৰাজপ্রাসাদলৈ যাওঁ।

উভয়ে ঃ (ধীবৰৰ প্রতি) ব'ল, হেৱ' গাঁথিকটীয়া ব'ল (সকলোটি কিছু আগুৱাই যায়)

শব্দগত টোকা ঃ

যালবডিশপ্পহুদীহিং < জালবড়িশপ্রভৃতিভিঃ = জাল-বৰশী আদিৰে; জ > য, প্র > প্প (সমীভৱন), ত > দ, ভিঃ > হিং

মশ্চবন্ধণোৱাএহিং < মৎস্যবন্ধনোপায়ৈঃ = মাছ মৰা সঁজুলিৰে, ৎস্য > শ্চ

কুডুম্বভলনং < কুটুম্বভৰণম্ = আত্মীয়সকলক ভৰণ-পোষণ; ৰ > ল, ন > ণ

কলেমি < কৰোমি = কৰোঁ; ৰ > ল

বিসুদ্ধোদাণিং < বিশুদ্ধঃ ইদানীম্ = এইটো বিশুদ্ধ; শ > স, ইদানীম্ > দাণিং

আজীৱো < আজীৱঃ = জীৱিকা; অন্ত্য অঃ > ও

ভস্টকে < ভর্তৃকঃ = ডাঙৰীয়া, মহাশয়; র্ত > স্ট

শহযে < সহজঃ = সহজাত, জন্মজ; স > শ, অন্ত্য অঃ > এ

বিবয্যণীয়কে < বিবর্জনীয়কঃ = পৰিত্যাজ্য, বর্জনীয়; র্জ > য্য, অন্ত্য অঃ > এ

পশুমালী < পশুমাৰী = পশুহত্যাকাৰক; ৰ > ল

কলেমি < কৰোমি = কৰে

দালুণং < দাৰুণম্ = নিষ্ঠুৰ; ৰ > ল, ম্ > ং

অণুকম্পামিদুলে < অনুকম্পামৃদুৰপি = অনুকম্পাৰে দ্রৱীভূত; ঋ > ই, ব > ল

শোণিকে < শৌনিকঃ = কচাই; ঔ > ও, ন > ণ, অন্ত্য অঃ > এ

এক্কদিঅশং < একদিৱসম্ = এদিনাখন; এক > এক্ক, ৱ-ৰ লোপ, স > শ, অন্ত্য ম্ > ং

লোহিদমশ্চকে < ৰোহিতমৎস্যকঃ = ৰৌমাছ; ৰ > ল, ৎস > শ্চ, ত > দ, অন্ত্য অঃ এ

খণ্ডশো কপ্পিদে < খণ্ডশঃ কল্পিতঃ = টুকুৰা টুকুৰ কৰা; ল্প > প্প, ত > দ

উদলব্ভন্তলে < উদৰাভ্যন্তৰঃ = পেটৰ ভিতৰত; ৰ > ল, ভ্য > ব্ভ

পেস্কামি < প্রেক্ষামি = দেখা পালোঁ; > আদি প্র > প, ক্ষ > স্ক

পশ্চা < পশ্চাৎ = পিছত; অন্ত্য ৎ-ৰ লোপ

বিক্কঅস্তং < বিক্রয়ার্থম্ = বিক্রী কৰিবৰ বাবে; ক্র > ক্ক, র্থ > স্ত, অন্ত্য ম্ > ং

দংশঅস্তং < দর্শয়ন্ = দেখুৱাওঁতে

এত্তিকে < অত্রকঃ = ইমানেই; ত্র > ত্ত (সমীভৱন)

আগমে < আগমঃ = আগমনৰ, প্রাপ্তিৰ

বিস্সগন্ধো < বিস্রগন্ধঃ = কেচেমাকেচেম গোন্ধ; স্র > স্স (সমীভৱন), অন্ত্য অঃ > ও

কুষ্টেধ < কুট্টেয়থ = টুকুৰা টুকুৰকৈ কটা; ট্ট > স্ট, থ > ধ

গণ্ঠিশ্চেদআ < গ্রন্থিচ্ছেদক = গাঁথিকটীয়া, চোৰ; আদি গ্র > গ, ন্থ > ণ্ঠ (মূর্ধণ্যীভৱন)

মূল পাঠ ঃ

নাগৰকঃ ঃ সূঅঅ, ইধ গোউৰদুআৰে অপ্পমত্তা পডিবালেধ মং যাৱ ৰাঅউলং পৱিসিঅ ণিক্কমামি

উভৌ ঃ পৱিশদু লাউত্তে শামিপ্পশাদস্তং

নাগৰকঃ ঃ তধা (ইতি নিষ্ক্রান্তঃ)

অসমীয়া অনুবাদ ঃ

নগৰৰক্ষী ঃ সূচক, মই যেতিয়ালৈকে ৰাজপ্রাসাদৰ পৰা উভতি নাহো, তেতিয়ালৈকে এই নগৰদ্বাৰতে অতি সতর্কতাৰে ৰৈ থাকাহঁক।

উভয়ে ঃ ৰজাৰ অনুগ্রহ লাভৰ বাবে আপুনি প্রৱেশ কৰক।

নাগৰক ঃ সেয়ে হওক (প্রস্থান)।

শব্দগত টোকা ঃ

গৌউড়দুআৰে < গোপুৰদ্ধাৰে = নগৰদ্বাৰ; প-ৰ লোপ, দ্ব > দুঅ

অপ্পমত্তা < অপ্রমত্তা = সতর্কতাৰে; প্র > প্প (সমীভৱন)

পডিবালেধ < প্রতিপালয়ত = ধৰি ৰখা, প্রতিপালন কৰা; আদি প্র > প, প > ব, অয় > এ, ত > থ > ধ

ৰাঅউলং < ৰাজকুলম্ = ৰজাৰ গৃহৰ; স্বৰমধ্যস্থিত জ আৰু ক-ৰ লোপ, অন্ত্য ম্ > ং

ণিক্কমামি < নিষ্ক্রমামি = উভতি অহা; ষ্ক্র > ক্ক

শামিপ্পশাদস্তং < স্বামী প্রসাদার্থং = ৰজাৰ অনুগ্রহ লাভৰ বাবে, স > শ, প্র > প্প, র্থং > স্তং

মূল পাঠ ঃ

সূচকঃ ঃ যাণুঅ, চিলাঅদি লাউত্তে।

জানুকঃ ঃ ণং অৱশলোৱশপ্পণীআ খু লাঅণো হোন্তি।

সূচকঃ ঃ যাণুঅ, স্ফুলন্তি মে অগ্গহত্থা (ধীৱৰং নির্দিশ্য) ইমং গণ্ঠিশ্চেদঅং ৰাৱাদেদুং।

ধীৱৰকঃ ঃ ণালিহদি ভাৱে অকালণমালকে ভৱিদুং

জানুকঃ ঃ (ৱিলোক্য) এশে অস্মাণং ঈশলে পত্তে গেণ্হিঅ লাঅশাশণং। (ধীৱৰং প্রতি) তা শউলাণং মুহং পেস্কশি অধ ৱা গিন্ধশিআলাণং বলী ভৱিশ্শশি।

নাগৰকঃ ঃ (প্রৱিশ্য) সিগ্ঘং সিগ্ঘং এদং — (ইতি অর্ধোক্তে)

ধীৱৰকঃ ঃ হা হদে স্মি (ইতি বিষাদং নাটয়তি)।

অসমীয়া অনুবাদ ঃ

সূচক ঃ জানুক, প্রভুৰে দেৱি কৰিছে।

জানুক ঃ অৱসৰ বুজিহে ৰজাৰ কাষ চাপিব পৰা যায়।

সূচক ঃ জানুক, (ধীৰৰক দেখুৱাই) এই গাঁঠিকটীয়াটোক মাৰিবলৈ মোৰ হাতৰ আঙুলিবোৰত পিৰপিৰণি উঠিছে।

ধীৰৰ ঃ মোক বিনা কাৰণে বধ কৰাটো উচিত নহ'ব।

জানুক ঃ (দূৰলৈ চাই) সৌৱা আমাৰ প্ৰভু ৰজাৰ আদেশ লৈ আহিছেই। (ধীৰৰলৈ চাই) তই এতিয়া কুকুৰৰ মুখ দেখিবি অথবা শিয়াল-শগুণৰ বলি হবি।

নগৰৰক্ষী ঃ (প্ৰৱেশ কৰি) অতি শীঘ্ৰে ইয়াক (অসমাপ্ত)।

ধীৰৰঃ ঃ হায়হু মই মৰিলোহু (বিষাদিত হয়)।

শব্দগত টেকা ঃ

চিলাঅদি < চিৰায়তে = দেৰি কৰা, বিলম্ব কৰা; ৰ > ল, ত > দ, তে > দি (আত্মনেপদ বিভক্তিৰ ঠাইত পৰস্মৈপদী)।

অৱশলোৱশপ্পণীআ < অৱসৰোপসর্পনীয়াঃ = অৱসৰ বা আহৰি বুজি; স > শ, ৰ > ল, র্প > প্প (সমীভৱন)

লাঅণো < ৰাজনঃ = ৰজাৰ; ৰ > ল, স্বৰমধ্যৱৰ্তী জ-ৰ লোপ

হোন্তি < ভৱন্তি = হয়। ভ > হ, অৱ > ও

স্ফুলন্তি < স্ফূৰন্তি = কুটকুটোৱা; ৰ > ল

অগ্গহস্তা < অগ্রহস্তা = হাতৰ আগভাগ, আঙুলি; গ্র > গ্গ (সমীভৱন)

ৱাৱাদেদুং < ব্যাপাদয়িতুম্ = বধ কৰিবৰ বাবে; আদ্যাক্ষৰৱ্য-কাৰৰ লোপ, প > ব, ত > দ, অন্ত্য ম্ > ং

ণালিহদি < নোর্হতি = অনুচিত, যোগ্য নহয়।

ঈশলে < ঈশ্বৰঃ = প্ৰভু; ৰ > ল, অন্ত্য অঃ > এ

লাঅশাশণং < ৰাজশাসনম্ = ৰজাৰ আদেশ; স্বৰৰ মাজৰ জ-ৰ লোপ, স > শ, ম্ > ং

গেণ্হিঅ < গৃহীত্বা = গ্ৰহণ কৰি লৈ; ঋ > এ

শউলাণং < শ্বকুলানাম্ = কুকুৰৰ

পেক্ষশি < প্রেক্ষসে = দেখা, দেখিবি; ক্ষ > ষ্ক, স > শ

গিদ্ধশিআলাণং < গৃদ্ধ-শৃগালানাম্ = শগুণ-শিয়ালৰ; ঋ > ই, গ-ৰ লোপ

হদেস্মি < হতঃ ÙÂ অস্মি = মই মৰিলোঁ।

মূল পাঠ ঃ

নাগৰকঃ ঃ মুঞ্চেধ ৰে মুঞ্চেধ জালোৱজীৱিণং। উৱৱগ্গো সে কিল অঙ্গুলীঅঅস্স আঅমো। অম্হ সামিণা জেৱ মে কধিদং।

সূচকঃ ঃ যধা আণৱেদি লাউত্তে। যমবশদিং গদুঅ পডিনিউত্তে ক্খু এশে (ইতি ধীৱৱং বন্ধনান মোচয়তি)

ধীৱৱকঃ ঃ (নাগৰকং প্রণম্য) ভষ্টকে, তৱ কেলকে মম যীৱিদে (ইতি পাদয়োঃ পততি)।

নাগৰকঃ ঃ উট্‌ঠেহি উট্‌ঠেহি। এসো ভট্টিণা অঙ্গুলীঅঅমুল্লসম্মিদো পাৰিদোসিও দে পসাদীকিদো। তা গেণ্‌হ এদং (ইতি ধীৰৰং কটকং প্রযচ্ছতি)।

ধীৰৰকঃ ঃ (সহর্ষ প্রতিগৃহ্য) অণুগ্‌গহিদে ম্মি।

অসমীয়া অনুবাদ ঃ

নগৰৰক্ষী ঃ মুকলি কৰি দিয়া, এই জালোৱাটোক মুকলি কৰি দিয়া। আঙঠি-প্রাপ্তিৰ ঘটনা প্রমাণিত হৈছে। আমাৰ মহাৰাজেও মোক তেনেদৰেই কৈছে।

সূচক ঃ প্রভুৰ যি আদেশ। ই যমৰ ঘৰলৈ গৈ পুনৰ ঘূৰি আহিল (ধীৰৰৰ বন্ধন মুকলি কৰি দিয়ে)।

ধীৰৰ ঃ (নগৰপালকক প্রণাম কৰি) মহাশয়, আপোনাৰ কাৰণেই মোৰ জীৱন ৰক্ষাপৰিল (ভৰিত ধৰে)।

নগৰপালক ঃ উঠা, উঠা। ৰজাই সন্তুষ্ট হৈ তোমাক আঙঠিটোৰ সমান মূল্যৰ পাৰিতোষিক দিছে। সেইখিনি গ্রহণ কৰা (ধীৰৰক স্বর্ণমুদ্রা দিয়ে)।

ধীৰৰ ঃ (সানন্দে গ্রহণ কৰি) মই ধন্য হ'লোঁ।

শব্দগত টোকা ঃ

মুঞ্চেধ < মুঞ্চত = মুকলি কৰি দিয়া; ত > থ > ধ

জালোৱজীৱিণং < জালোপজীৱিণং = জালোৱাটোক, মাছমৰীয়াটোক; প > ৱ, ন > ণ

উববণ্ণো < উপপন্নঃ = প্রমাণিত হৈছে; প > ব

অম্‌হ সামিণা < অস্মৎ স্বামিনা = আমাৰ প্রভুৱে; স্ম > হ্‌ম > ম্‌হ (ধ্বনি বিপর্যয়), আদি অৱস্থানৰ স্ব > স, ন > ণ

যমবশদিং < যমবসতিং = যমৰ ঘৰ; স > শ, ত > দ

গদুঅ < গত্বা = গৈ; ত্ব > দুঅ।

পত্তিনিউত্তে < প্রতিনিবৃতঃ = পুনৰ ঘূৰি অহা; ব-ৰ লোপ, ঋ > ই

তব কেলকে < তৱ কৃতে = আপোনাৰ বাবেই।

যীবিদে < যীৱিতম্‌ = জীয়াই থাকিলোঁ, জীৱন পালোঁ।

উট্‌ঠেহি < উত্তিষ্ঠ = উঠা, উঠা; ত্ত > ট্‌ঠ, ষ্ঠ > হ্‌ঠ > ঠহ্‌ (ধ্বনি বিপর্যয়)।

ভট্টিণা < ভর্ত্রা = স্বামীয়ে, গৰাকীয়ে; র্ত্র > ট্ট (সমীভৱন)

অঙ্গুলীঅঅমুল্লসম্মিদো < অঙ্গুৰীয়কমূল্যসম্মিতঃ = আঙঠিৰ মূল্যৰ সমান; স্বৰমধ্যস্থিত ক-ৰ লোপ, ল্য > ল্ল (সমীভৱন) ত > দ

পাৰিদোসিও < পাৰিতোষিকঃ = পুৰস্কাৰ; ত > দ, স্বৰৰ মাজৰ ক-ৰ লোপ, অন্ত্য অঃ > ও

পসাদীকিদো < প্রসাদীকৃতঃ = সন্তুষ্ট হৈ; আদি অৱস্থানৰ প্র > প, ঋ > ই, ত > দ, অন্ত্য অঃ >ও

গেণহ্‌ < গৃহান = গ্রহণ কৰা, লোৱা; ঋ > এ

অনুগ্‌গহিদে < অনুগৃহীতঃ = ধন্য হোৱা; গৃ > গ্‌গ, ত > দ

মূল পাঠ ঃ

জানুকঃ ঃ এশে ক্‌খু লঞ্‌ঞণ্ণা তধা ণাম অণুগ্‌গহিদে যং শূলাদো ওদালিঅ হস্তিস্কংন্ধং সমালোৱিদে।

সূচকঃ ঃ লাউত্তে, পালিদোশিএ কধেদি মহালিহলদ্‌ণেণ তেণ অঙ্গুলীঅএণ শামিণো বহুমদেণ হোদব্‌বং তি।

নাগৰকঃ ঃ ণং তস্‌সিং ভট্টিণো মহাৱিহৰদণং তি ণ পাৱিদোসো। এত্তিঅং উণ।

উভৌঃ ঃ কিং ণাম—

নাগৰকঃ ঃ তক্কেমি তস্‌স দংসণেণ কো ৱি হিঅঅট্‌ঠিদো জণো ভট্টিণা সুমৰীদো ত্তি। জদো তং পেক্‌খিঅ মুহুত্তঅং পইদিগম্ভীৰো ৱিপজ্জস্‌সুঅমণো আসি।

সূচকঃ ঃ তোদিশে দাণি ভস্টা লাউত্তেণ।

জানুকঃ ঃ ণং ভণামি ইমশ্‌শ মশ্চলীশত্তুণো কিদে ত্তি। (ইতি ধীৱৰম্‌ অসূয়য়া পশ্যতি)

ধীৱৰকঃ ঃ ভস্টকা ইদো অদ্ধং তুস্মাণং পি শূলামূল্লং ভোদু।

জানুকঃ ঃ ধীৱল, মহত্তলে শংপদং মে পিঅৱঅশ্‌শকে শংবুত্তে শি। কাদম্বলী-শদ্ধিকে ক্‌খু পঢমং অস্মাণং শোহিদে ইশ্চীঅদি। তা শুণ্ডিকাগালং যেৱ গশ্চস্ম। (ইতি নিষ্ক্রান্তাঃ সর্ৱে)

অসমীয়া অনুবাদ ঃ

জানুক ঃ ৰজাই ইয়াক ইমানেই অনুগৃহীত কৰিলে যে শূলৰ পৰা নমাই যেন হাতীৰ পিঠিত বহুৱাই দিয়া হ'ল।

সূচক ঃ প্ৰভু, পাৱিতোষিকেই কয় যেন বহুমূলীয়া ৰত্নখচিত সেই আঙঠিটো ৰজাৰ বৰ মনঃপুত হৈছে।

নগৰপাল ঃ বহুমূলীয়া ৰত্নখচিত বুলিয়েই যে ৰজাৰ এই পাৱিতোষিক তেনে নহয়; আন কিবাও আছে।

উভয়ে ঃ কিনো সেয়া?

নগৰপাল ঃ মোৰ ধাৰণা হয়, সেইটো দেখি তেওঁৰ কোনো হৃদয়স্থিত প্ৰিয়জনাৰ কথা সোঁৱৰণিলৈ আহিছে। কাৰণ সেইটো দেখি স্বভাৱগম্ভীৰ মহাৰাজ মুহূর্তমানৰ কাৰণে বিচলিত হৈ পৰিছিল।

সূচক ঃ প্ৰভু, তেনেহ'লে আপুনি মহাৰাজক বিশেষভাৱে সন্তুষ্ট কৰিছে।

জানুক ঃ মই কওঁ, এই মাছৰ শত্রুটোৰ বাবেই সন্তুষ্ট হৈছে। (ধীৱৰৰ প্ৰতি ঈর্ষাৰ চাৱনি)

ধীৱৰ ঃ মহোদয়সকল, ইয়াৰ আধা (পাৱিতোষিকৰ) আপোনালোকৰ সুৰাৰ মূল্য হওক।

জানুক ঃ ধীৱৰ, তুমি মহৎ; এতিয়াৰ পৰা তুমি আমাৰ প্ৰিয় সখা হ'লা। আমাৰ

প্রথম বন্ধুত্ব সুৰাক সাক্ষী কৰি স্থাপিত হোৱাটো বাঞ্ছা কৰোঁ। গতিকে আহা আমি মদ-বেচোঁতাৰ দোকানলৈ যাওঁ। (আটাইৰে প্রস্থান)

শব্দগত টোকা ঃ

শূলাদো < শূলাৎ = শূলৰ পৰা

ওদালিঅ < অৱতার্য > অৱতাৰিয় = উলিয়াই অনা; অৱ > ও, ত > দ, র্য ৰিঅ (স্বৰভক্তি) > লিঅ (ৰ > ল)।

হস্তিস্কন্ধং (তৎসম ৰূপ) = হাতীৰ পিঠিত।

শমালোৰিদে < সমাৰোপিতঃ = আৰোপিত, বহুওৱা; স > শ, ৰ > ল, প > ৱ, ত > দ

মহালিহলদণেণ < মহার্হৰত্নেন = মহামূল্যবান ৰত্নখচিত; র্হ > ৰিহ (স্বৰভক্তি) > লিহ (ৰ > ল), ৰত্ন > লদণ (স্বৰভক্তি)।

হোদ্‌ব্বং < ভৰিতব্য = হ'ব; ভ > হ, ব্য > ব্ব।

ভট্টিণো < ভর্ত্তুঃ = গৰাকীৰ (ৰজাৰ); র্ত্ত > ট্ট

মহাৰিহৰদণং < মহার্হৰত্নং = বহুমূলীয়া ৰত্ন; র্হ > ৰিহ (স্বৰভক্তি)

তক্কেমি < তর্কয়ামি = অনুমান হয়, ভাব হয়; র্ক > ক্ক

হিঅঅট্‌ঠিদো < হৃদয়স্থিতঃ = হৃদয়ত থকা; দ, য়-ৰ লোপ, স্থ > ট্‌ঠ, অন্ত্য অঃ > ও

সুমৰীদো < স্মৰিতঃ = স্মৰণলৈ অহা, মনত পৰা; আদি অৱস্থানৰ স্ম > সুম (স্বৰভক্তি), ত > দ

পেক্‌খিঅ < প্রেক্ষ্য = দেখি; ক্ষ > ক্‌খ

মুহূত্তঅং < মুহূর্ত্তকং = মুহূর্তৰ বাবে; র্ত্ত > ত্ত (সমীভৱন)

পইদিগম্ভীৰো < প্রকৃতিগম্ভীৰঃ, স্বভাৱত গম্ভীৰ; আদি প্র > প, ক-ৰ লোপ, ঋ > ই, ত > দ

পজ্জস্‌সুঅমণো < পর্য্যুৎসুকমনাঃ = উদ্বিগ্নমনা, বিচলিত হোৱা; র্য্য > জ্জ (সমীভৱন), ৎসু (সমীভৱন), ৎ-ৰ লোপ

ভস্টকা < ভর্তা = প্রভু, ৰজা; র্ত > স্ট, ক-ৰ লোপ

মশ্চলীশত্তু < মৎস্যশত্রোঃ = মাছৰ শত্রু (মাছমৰীয়া = ধীৱৰ); ৎস > শ্চ, ত্র > ত্ত

তুস্মাণং = আপোনালোকৰ

শূলামুল্লং < সুৰামূল্যং = সুৰাৰ মূল্য, মদৰ দাম; স > শ, ল্য > ল্ল (সমীভৱন)

ভোদু < ভৱতু = হওক; অৱ > ও

মহত্তলে < মহত্ত্বৰঃ = মহৎ, মহান; ত্ত্ব > ত্ত, ৰ > ল, অন্ত্য অঃ > এ

পিঅবঅশ্‌শকে < প্রিয়বয়স্যকঃ = প্রিয়সখা, প্রিয়বন্ধু; আদি প্র > প, য়-ৰ লোপ, স্য > শ্‌শ

কাদম্বলী-শদ্ধিকে < কাদম্বৰী-শ্রদ্ধিকম্ = মদৰ উপহাৰেৰে; ৰ > ল, শ্র > শ

পঢমং < প্রথমং = প্রথম; থ > ঢ সঘোষীভৱন, স্বতঃমূর্ধন্যীভৱন)।

শোহিদে < সৌহৃদঃ = বন্ধুত্ব, সৌহার্দ; স > শ, ঋ > ই, অন্ত্য অ > এ

ইশ্চীঅদি < ইচ্ছ্যতে = ইচ্ছা কৰোঁ; চ্ছ > শ্চ, কর্মবাচ্যৰ য (য়) > ঈঅ, আত্মনেপদ বিভক্তি তে >দি

শুণ্ডিকাগালং < শৌণ্ডিকাগাৰম্ = মদ্যাগাৰ, মদ বিক্রেতাৰ ঘৰ; ঔ > ও, ৰ > ল, অন্ত্য ম্ > ং

গশ্চস্ম < গচ্ছমঃ = যাওঁ; চ্ছ > শ্চ

চিন্তা-চর্চা কৰক ৪.১

মূল পাঠৰ অসমীয়া অনুবাদসহ কঠিন শব্দবোৰৰ তালিকা এখন কৰি সিবোৰৰ সংস্কৃত ৰূপ, অসমীয়া অর্থ আৰু পৰিৱর্তনৰ দিশবোৰ আয়ত্ত কৰক।

৪.৪ অধ্যায়টিৰ পৰা আমি কি শিকিলোঁ

- এই অধ্যায়টিৰ অধ্যয়নৰ পৰা আমি গম পালোঁ যে *গাহাসত্তসঈ*নামৰ প্রেমমূলক গীতি-কাব্যখনিত লোক-জীৱনত প্রচলিত বিভিন্ন গাথাৰ পৰা মুঠ সাতশটা গাথা পৰিমার্জিত ৰূপত স্থান দিয়া হৈছে।
- সাতটা শতকত বিভক্ত কৰি সংকলন কৰা হেতুকে ইয়াৰ নাম ৰখা হৈছে *গাহাসত্তসঈ*।
- কাব্য-সংকলনটিৰ ভাষা অপভ্রংশ প্রভাৱিত মহাৰাষ্ট্রী প্রাকৃত আৰু ইয়াৰ সংকলক হৈছে সাতবাহন বংশৰ কাব্যম্যোদি নৃপতি হাল।
- কাব্য সংকলনটিৰ ৰচনা-কাল সম্বন্ধে কোনো সঠিক সিদ্ধান্ত পোৱা নাযায়। ইয়াত সন্নিবিষ্ট কেইটিমান গাথাত পোৱা অভ্যন্তৰীণ প্রমাণ আৰু ইতিহাস-আশ্রিত কেতবোৰ তথ্যৰ আধাৰত পণ্ডিতসকলে ইয়াৰ সংকলন বা ৰচনা কাল খ্রীষ্টিয় প্রথম-দ্বিতীয় শতিকাৰ পৰা সপ্তম-অষ্টম শতিকা হ'ব পাৰে বুলি অনুমান কৰিছে।
- *গাহাসত্তসঈ*-ৰ মূল প্রতিপাদ্য বিষয় হৈছে তৎকালীন ভাৰতীয় লোক-জীৱনৰ প্রেম। সংস্কৃত প্রেমমূলক কাব্যৰ দৰে ইয়াত বর্ণিত প্রেম স্বর্গীয় অনুভূতিৰে সিক্ত নহয়। তাৰ বিপৰীতে ইয়াত ইন্দ্রিয়গম্য প্রেমৰ প্রতিচ্ছবিহে প্রতিফলিত হৈছে। সাধাৰণ মানুহৰ সুখ-দুখ, হাঁহি-অশ্রু, বিৰহ-মিলনৰ বৈচিত্র্যপূর্ণ অভিব্যক্তিয়ে কাব্য-সংকলটিক উৎকৃষ্টতাৰ মর্যাদা প্রদান কৰিছে।
- ইয়াৰ কবিসকল স্বকীয় প্রেমতকৈ পৰকীয়া প্রেমৰ কাব্যিক ৰূপ প্রদানত অধিক পটু আছিল যেন অনুমান হয়। অৱশ্যে কবিসকলে তাৰ লগে লগে মানুহক নৈতিক উপদেশ দিবলৈকো পাহৰা নাই। সাধাৰণজনৰ প্রেমৰ চিত্র অঙ্কিত হোৱা হেতুকে ইয়াৰ ভাষাও

হৈ পৰিছে নিতান্ত ঘৰুৱা।

- মহাকবি কালিদাসৰ *অভিজ্ঞানশকুন্তলম্* সংস্কৃত ভাষাৰ এখনি অতিশয় উৎকৃষ্ট নাটক। সেইবাবেই কোৱা হৈছে— 'কাব্যেষু নাটকং ৰম্যম্, তত্ৰ ৰম্যা শকুন্তলা ...'; অৰ্থাৎ, সকলো প্ৰকাৰৰ কাব্যৰ ভিতৰত নাটক হৈছে সবাতোকৈ ৰমণীয়, তাতোকৈ ৰমণীয় শকুন্তলা।
- নাটকখনি মুঠ সাতোটা অঙ্কত বিভক্ত। এই নাটকখনিৰ ষষ্ঠ অংকৰ মাত্ৰ 'প্ৰৱেশক' দৃশ্যটো আপোনাৰ পাঠ্যক্ৰমৰ অন্তৰ্ভুক্ত হৈছে।
- সংস্কৃত নাটকত কেতবোৰ ঘটনাৰ আভাস দিবলৈ *প্ৰৱেশক* নামৰ স্বল্প পৰিসৰৰ দৃশ্য একোটাৰ সমাৱেশ ঘটোৱা হয়। এনে দৃশ্যত মূল চৰিত্ৰ উপস্থিত নাথাকে। পাৰ্শ্ব চৰিত্ৰৰ জৰিয়তে এনে দৃশ্যৰ ৰূপ দান কৰা হয়।
- পাঠ্য দৃশ্যটোতো মাত্ৰ চাৰিটা পাৰ্শ্ব চৰিত্ৰৰ সমাৱেশ লক্ষ্য কৰিব পাৰি— নাগৰক, ৰক্ষীদ্বয়— সূচক আৰু জানুক আৰু ধীৱৰক। দৃশ্যটোৰ মাজেৰে শকুন্তলাৰ হেৰোৱা অভিজ্ঞান, অৰ্থাৎ মহাৰাজ দুষ্যন্ত-প্ৰদত্ত আঙঠিটোৰ পুনঃপ্ৰাপ্তি আৰু তৎ পৰৱৰ্তী সম্ভাব্য ঘটনাৰ আভাস দাঙি ধৰা হৈছে।
- দৃশ্যটোৰ সংলাপাংশৰ ৰচনাত সম্পূৰ্ণৰূপে প্ৰাকৃত ভাষাৰ আশ্ৰয় লোৱা হৈছে। ইয়াৰে মধ্যম শ্ৰেণীৰ চৰিত্ৰ নাগৰকে শৌৰসেনী প্ৰাকৃতত কথা কৈছে। আনহাতে ধীৱৰ আৰু ৰক্ষী দুজন সামাজিকভাৱে নিম্নস্তৰৰ হোৱা হেতুকে সিহঁতৰ মুখত মাগধী প্ৰাকৃত দিয়া হৈছে।
- হাস্যৰস সৃষ্টিৰ জৰিয়তে শকুন্তলাৰ বিৰহ-বেদনাৰ কৰুণ ঘটনাৱলীৰ পৰা দৰ্শক⁄পাঠকক সাময়িক সকাহ দিয়াটোও এইটো দৃশ্যৰ অৱতাৰণাৰ আন এক উদ্দেশ্য।
- দৃশ্যটোৰ মাজেৰে তৎকালীন সামাজিক আৰু ৰাজনৈতিক ব্যৱস্থাপনাৰ প্ৰতিচ্ছবিও প্ৰতিফলিত হৈছে।

৪.৫ অধিক জানিবলৈ

অসমীয়া গ্ৰন্থ ঃ

1] ঠাকুৰ, নগেন [1993] Ê, *প্ৰাকৃত সাহিত্য চয়ন;* গুৱাহাটী ঃ জ্যোতি প্ৰকাশন।

2] ঠাকুৰ, নগেন [1989] Ê, *প্ৰাকৃত সাহিত্যৰ অধ্যয়ন;* গুৱাহাটী ঃ জ্যোতি প্ৰকাশন।

3] ঠাকুৰ, নগেন [1997] Ê, *পালি-প্ৰাকৃত-অপভ্ৰংশ ভাষা আৰু সাহিত্য;* গুৱাহাটী ঃ কে. এম. পাব্লিছিং।

4] শইকীয়া বৰা, লীলাৱতী [2002] Ê, *সংস্কৃত-পালি-প্ৰাকৃত আৰু অসমীয়া ব্যাকৰণ;* ডিব্ৰুগড়, গুৱাহাটী ঃ বনলতা।

ইংৰাজী গ্ৰন্থ ঃ

5] Biswas, Sukumar (1970); *A Comparative Old Indo-Aryan Grammar;* Pathsala, Guwahati : Bani Prakash.

6] Kale, M. R. (Ed.) (1969); *The Abhijnana Sakuntalam of Kalidasa.* Delhi : MBD.

7] Keith, A. B. (1973); *A History of Sanskrit Literature;* Oxford UP, Delhi : et al.

৪.৬ অগ্ৰগতিৰ খতিয়ান (কৰল ৰূপৰেখা)

১নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ *অভিজ্ঞানশকুন্তলম্* নাটকৰ কাহিনীভাগ... ...মহাকবি কালিদাসে তেওঁৰ অমৰ সৃষ্টি *অভিজ্ঞানশকুন্তলম্*-ত মহাভাৰতৰ পৰা আহৰিত দুষ্যন্ত... ...প্ৰণয়বৃত্ত কাহিনীভাগক কেনেদৰে নাট্যৰূপ দিছে তাৰ বিৱৰণ দাধি ধৰিব লাগিব।

২নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ *অভিজ্ঞানশকুন্তলম্* নাটকৰ পাঠ্য দৃশ্যটোৰ বিষয়বস্তু... ...*অভিজ্ঞানশকুন্তলম্* নাটকৰ ষষ্ঠ অঙ্কৰ *প্ৰৱেশক* দৃশ্যটোত বৰ্ণিত শকুন্তলাৰ হেৰোৱা অভিজ্ঞানৰ উদ্ধাৰ আৰু সেই সম্পৰ্কত ঘটা ঘটনাৱলীৰ বিষয়ে লিখিব লাগিব।

৩নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ *অভিজ্ঞানশকুন্তলম্* নাটকৰ ষষ্ঠ অঙ্কত *প্ৰৱেশক* দৃশ্যটোৰ সংযোজনৰ আৱশ্যকতা... ...*অভিজ্ঞানশকুন্তলম্* নাটকৰ ষষ্ঠ অংকত সন্নিৱিষ্ট *প্ৰৱেশক* দৃশ্যটোৰ সংযোজনৰ জৰিয়তে নাট্যকাৰে হেৰোৱা আঙঠিৰ পুনঃপ্ৰাপ্তিৰ জৰিয়তে নাটকখনৰ পৰিসমাপ্তি যে সহজ কৰি তুলিছে, সেই কথা আলোচনা কৰিব লাগিব।

৪নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ আপোনাৰ পাঠ্য দৃশ্যটোত তৎকালীন সমাজৰ কোনবোৰ দিশ ফুটি উঠিছে... ...*অভিজ্ঞানশকুন্তলম্* নাটকৰ আলোচ্য দৃশ্যটোত তৎকালীন শাসন ব্যৱস্থা, সামাজিক স্তৰ বিন্যাস, ইত্যাদি দিশবোৰ কেনেদৰে ফুটি ওলাইছে সেই বিষয়ে উল্লেখ কৰিব লাগিব।

৫নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ পাঠটিত ব্যৱহাৰ হোৱা প্ৰাকৃত ভাষাকেইটাৰ প্ৰতিটোৰে পাঁচোটাকৈ বৈশিষ্ট্য ..... পাঠৰ পৰা প্ৰতিটোৰে পাঁচোটাকৈ উদাহৰণ দি শৌৰসেনী আৰু মাগধী প্ৰাকৃতৰ বৈশিষ্ট্যৰ বিষয়ে লিখিব লাগিব।

৪.৭ আৰ্হি প্ৰশ্ন

প্ৰশ্ন ১ ঃ *অভিজ্ঞানশকুন্তলম্* নাটকৰ ষষ্ঠ অঙ্কৰ আপোনাৰ পাঠ্যাংশৰ মাজেদি সেই সময়ৰ

সামাজিক আৰু ৰাজনৈতিক ব্যৱস্থাৰ চিত্ৰ কেনেদৰে প্ৰতিফলিত হৈছে আলোচনা কৰক।

প্ৰশ্ন ২ ঃ *অভিজ্ঞানশকুন্তলম্* নাটকৰ মূল আৰু মৌলিকতা— আপোনাৰ পাঠৰ আধাৰত এই বিষয়ে এটি বিশ্লেষণাত্মক নিবন্ধ যুগুত কৰক।

প্ৰশ্ন ৩ ঃ *অভিজ্ঞানশকুন্তলম্* নাটকৰ আপোনাৰ পাঠ্য দৃশ্যটোৰ নাট্য প্ৰয়োজনীয়তা সম্পৰ্কে ফঁহিয়াই আলোচনা কৰক।

প্ৰশ্ন ৪ ঃ সংস্কৃত নাটকত প্ৰাকৃতৰ ব্যৱহাৰৰ বিষয়ে এটা টোকা লিখি *অভিজ্ঞানশকুন্তলম্*নাটকৰ ষষ্ঠ অঙ্কৰ আপোনাৰ পাঠ্য দৃশ্যটোত এই বিধি কিদৰে পালন কৰা হৈছে বিশ্লেষণ কৰক।

প্ৰশ্ন ৫ ঃ আপোনাৰ পাঠ্য দৃশ্যটোৰ সহায়ত *অভিজ্ঞানশকুন্তলম্*নাটকৰ ভাষাগত বৈশিষ্ট্য সম্বন্ধে এটি টোকা প্ৰস্তুত কৰক।

প্ৰশ্ন ৬ ঃ *অভিজ্ঞানশকুন্তলম্* নাটকৰ আপোনাৰ পাঠ্য দৃশ্যটোত ধীৰৰ, ৰক্ষীদ্বয় আৰু নাগৰকৰ মুখত কি ভাষা দিয়া হৈছে? সেই প্ৰাকৃতৰ বৈশিষ্ট্যবোৰ আলোচনা কৰক।

*** ***** ***